

IZVOD IZ STUDIJE ZAŠTITE NACIONALNOG PARKA „STARA PLANINA”

U skladu sa članom 42. stav 9. Zakona o zaštiti prirode („Službeni glasnik RS”, br. 36/09, 88/10, 91/10-ispravka, 14/16, 95/18-dr. zakon i 71/21) Ministarstvo zaštite životne sredine objavljuje izvod iz studije zaštite na osnovu koga će zainteresovana javnost moći da identifikuje u prostoru definisane granice i režime zaštite.

Koncept zaštite Nacionalnog parka „Stara planina” bazira se na očuvanju prirodnih vrednosti zaštićenog područja – velikim kompleksima pod visokoplaninskom šumskom i pašnjačkom vegetacijom, atraktivnim geomorfološkim oblicima i drugim prirodnim vrednostima, značajnom spomeničkom nasleđu, faunističkom, florističkom i vegetacijskom bogatstvu, s jedne strane, i nastojanja da se omogući razvoj ovog područja na principima održivog razvoja sa druge strane. Prirodne i stvorene vrednosti predstavljaju osnovu za zaštitu i proglašenje zaštićenog područja u kategoriji nacionalnog parka.

Koncept zaštite ovog prostora potrebno je sprovoditi kroz trostepeni režim zaštite, propisivanjem mera i ograničenja shodno Zakonu o zaštiti prirode, Zakonu o nacionalnim parkovima („Službeni glasnik RS”, br. 84/15 i 95/18-dr. zakon), Uredbi o režimima zaštite („Službeni glasnik RS”, broj 31/12), Uredbi o ekološkoj mreži („Službeni glasnik RS”, broj 102/10), Uredbi o stavljanju pod kontrolu korišćenja i prometa divlje flore i faune („Službeni glasnik RS”, br. 31/05, 45/05, 22/07, 38/08, 9/10 i 69/11), Pravilniku o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva („Službeni glasnik RS”, br. 5/10, 47/11, 32/16 i 98/16), zatim Direktivi o staništima (Direktiva 92/43/EEZ o očuvanju prirodnih staništa i divljih životinjskih i biljnih vrsta) i Direktivi o pticama (Direktiva 2009/147/EZ o očuvanju divljih ptica) i drugim ratifikovanim međunarodnim ugovorima. S tim u vezi, na delu područja utvrđuju se režimi zaštite:

- Režim zaštite I stepena sprovodi se na površini od **7 839 ha 68 a 31 m²** na **9** lokaliteta, na kojima se primenjuje „stroga zaštita, kojom se omogućavaju procesi prirodne sukcesije i očuvanja staništa i životnih zajednica u uslovima divljine”;
- Režim zaštite II stepena sprovodi se na površini od **35 897 ha 11 a 86 m²** na **23** lokaliteta, na kojima se mogu ostvarivati upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja prirodnog dobra bez posledica po primarnе vrednosti njihovih prirodnih staništa, populacija i ekosistema;
- Režim zaštite III stepena sprovodi se na površini od **76 171 ha 40 a 79 m²** i podrazumeva proaktivnu zaštitu na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim i/ili izmenjenim ekosistemima, predelima i objektima geonasleđa od naučnog i praktičnog značaja.

Koncept zaštite se bazira na:

- zaštiti, unapređenju, funkcionalnom osposobljavanju i prezentaciji posebnih prirodnih i spomeničkih vrednosti;
- zaštiti najvrednijih lokaliteta reliktnih i reprezentativnih biljnih zajednica, retkih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta;
- jačanju stabilnosti ekosistema i poboljšanju njihovog stanja u skladu sa ukupnim ekološkim potencijalom prirodnog dobra, a naročito u pogledu poboljšanja pokrovnosti, sastava i kvaliteta šumske vegetacije i poboljšanja kvaliteta pašnjačkih, livadskih i agrarnih ekosistema;
- očuvanju i unapređenju pejzažnih i ambijentalnih vrednosti sa svim elementima koji mu daju karakter posebnosti;
- sprečavanju i eliminisanju posledica degradacionih procesa, čije negativno dejstvo utiče na stanje pojedinih elemenata, pre svega prirodne sredine, a naročito kvalitet i kvantitet voda, diverzitet flore, faune, vegetacije itd.;

– nesmetanom odvijanju aktivnosti koje su u funkciji korišćenja područja, na način koji je u skladu sa njegovim osnovnim vrednostima, kao i u funkciji njihove prezentacije.

Nepokretna kulturna dobra se štite po osnovu matičnog zakona o kulturnim dobrima, a zaštita se odnosi na sve objekte sa spomeničkim i drugim svojstvima i vrednostima, kao i na prostor na kome se ti objekti nalaze.

Radovi van zaštićenog prostora za koje se osnovano prepostavlja da mogu imati nepovoljne i štetne posledice na zaštićeno područje, Nacionalni park „Stara planina” podležu proceduri izrade Studije procene uticaja i dobijanja saglasnosti u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode.

Bliže uslove održavanja reda i ponašanja vlasnika i korisnika zemljišta i posetilaca na zaštićenom području, utvrdiće Upravljач posebnim aktom po prethodno pribavljenim uslovima i mišljenju Zavoda za zaštitu prirode Srbije.

REŽIM ZAŠTITE I STEPENA – „stroga zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa izvornim ili malo izmenjenim ekosistemima izuzetnog naučnog i praktičkog značaja, kojom se omogućavaju procesi prirodne sukcesije i očuvanje staništa i životnih zajednica u uslovima divljine”, Zakon o zaštiti prirode i Uredba o režimima zaštite.

Lokaliteti sa režimom zaštite I stepena:

1. „Janošica”
2. „Orlov-Hajdučki kamen”
3. „Golema reka-Dupljak”
4. „Babin zub”
5. „Martinova čuka-Vražja glava-Tri čuke”
6. „Jeganjski venci”
7. „Bratkova strana”
8. „Plato Koprena”
9. „Srebrna glava”

„JANOŠICA”

Površina lokaliteta: 164 ha 93 a 95 m²

Grad Zaječar (KO Ošljane)

Lokalitet „Janošica” koji se prema Uredbi o zaštiti PP „Stara planina” („Službeni glasnik RS”, 23/09) nalazi u režimu zaštite III stepena, izdvojen je u režim zaštite I stepena radi očuvanja reprezentativnog oblika reljefa, odnosno krečnjačkih glama. Osim toga, „Janošica” predstavlja stanište retkih i ugroženih vrsta ptica – surog orla i kamenjarke.

Janošica (980 m) sa Manastirskom glamom (Zdravac 823 m), jedna je od najviših krečnjačkih glama čiji vrh dominira kada se posmatra iz doline Belog Timoka. U morfostruktturnom smislu to je asimetrična struktura izgrađena od serije jurskih krečnjaka i peščara, monoklinalno izdignuta preko paleozojskih Suvodolskih granita. Geotektonski predeo Janošice pripada zapadnom Predbalkanu u okviru planinskog sistema Stare planine, odnosno višem nizu glama u predelu Novokoritske udoline na Staroplaninskoj dislokaciji. U ovom kontekstu lokalitet Janošice je značajan kao tipična geološka celina zone krečnjačkih glama zapadnog Predbalkana u Srbiji. Zaštitom je obuhvaćen odsek glame sa južnom padinom na kojoj je razvijen subkutani mikrokarst i odnos razvoja erozivnog odseka po pravcu zone kontakta sa granitima i prema dolini Livadičke reke. U okviru glame na pojedinim mestima zapažaju se i otvoru suvih karstnih kanala, koji su nedovoljno istraženi.

Na području lokaliteta „Janošica”, jednim delom ulazi GJ „Zaglavak I” u okviru koje su zastupljeni sledeći tipovi šuma: izdanačka šuma bukve na staništu planinske šume bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) i šikara na staništu šuma grabića (*Carpionion orientalis moesiacum*). Šume bukve su starosti oko 90 godina.

Državne šume na lokalitetu „Janošica” zauzimaju površinu od 109,75 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se: biljke – kosovski božur (*Paeonia peregrina*); beskičmenjaci – balkanska skrivalica (*Hipparchia volgensis*), balkanski šahovničar (*Melanargia larissa*), apolon (*Parnassius apollo*); fauna vodozemaca i gmizavaca – šumska kornjača (*Testudo hermanni*), poskok (*Vipera ammodytes*); fauna ptica – kamenjarka (*Alectoris graeca*), suri orao (*Aquila chrysaetos*) i grlica (*Streptopelia turtur*).

„ORLOV-HAJDUČKI KAMEN”

Površina lokaliteta: 243 ha 47 a 87 m².

Opština Knjaževac (KO Aldina reka, KO Ravno Buče)

U cilju očuvanja specifičnog reljefa (sipari i plazevi), očuvanog staništa retkih i ugroženih vrsta ptica (veliki tetreb, gaćasta kukumavka i mala sova), kao i očuvanja kontinuiteta sa rezervatom koji se nalazi u susednoj Bugarskoj, lokalitet „Orlov-Hajdučki kamen” izdvojen je u režim zaštite I stepena.

Orlov i Hajdučki kamen sa Golašem čine predeonu celinu od koje započinje najviši deo Stare planine u istočnoj Srbiji. Jasno su morfološki omeđeni na jednoj strani prevojem Sveti Nikola, a na drugoj severnim bilom Golaša. Predeono pripadaju delu Stare planine koji se izdvaja i kao Svetonikolska planina. U geološkom pogledu ovo je prostor kontakta metamorfnih stena staroplaninskog kompleksa i izdanaka Radičevskog granitoidnog masiva. Morfološki u reljefu to su izvesno ili malo „ravni” planinski vrhovi sa strukturnim ili erozionim odsecima, gde posebno dominira odsek prema Ravnom Bučju na kome se javljaju impresivni sipari plazevi, ali i kameni tokovi ili zone drobine i blokova koji se pokreću pod uticajem mraza. Površine sa drobinom i blokovima su toliko velike da se mogu osmatrati i sa Babinog zuba.

U okviru lokaliteta „Orlov-Hajdučki kamen” nalazi se deo GJ „Babin Zub-Orlov kamen-Golaš” (33-35 i 41 odeljenje). U granicama lokalitea kao najznačajnija sa aspekta zaštite prirode vredna je vredna šuma izdvaja visoka jednodobna šuma bukve (*Fagetum moesiaca montanum*) na kiselim smeđim i drugim zemljištima. Osim bukove šume javljaju se i drugi tipovi šuma: veštački podignuta šuma smrče (*Piceion excelsae serbicum*) i izdanačka šuma bukve (*Fagetum moesiaca montanum*). Smrča je starosti tridesetak godina, izdanačka šuma je starosti oko 80 godina dok je visoka šuma bukve starosti oko 140 godina. Prioritet na ovom lokalitetu je očuvanje bukovih šuma, ali i smrčevih šuma koje rastu na liticama grebena i imaju značaj u očuvanju kontinuiteta sa rezervatom smrčevih šuma u susednoj Bugarskoj.

Državne šume na ovom lokalitetu zauzimaju površinu od 115,47 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se: fauna ptica – suri orao (*Aquila chrysaetos*), zmijar (*Circaetus gallicus*), veliki tetreb (*Tetrao urogallus*) i jarebica (*Perdix perdix*); fauna sisara – vuk (*Canis lupus*), vrste beskičmenjaka – *Dodecastichus aurosignatus*, *Kretania sephirus* i *Otiorhynchus splendidus*. U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A3.23 Šume planinske bukve (*Fagus moesiaca*), A3.27 Subalpijske šume bukve (*Fagus moesiaca*), B6.31 Žbunjaci subalpijske smrče (*Picea abies subalpina*), C4.42 Alpijske i subalpijske silikatne otvorene žbunasto-travne zajednice, D3.22 Subalpijsko-alpijske silikatne suve stene i klifovi, D3.23 Subalpijsko-alpijske serpentinitiske suve stene i klifovi.

„GOLEMA REKA-DUPLjAK”

Površina lokaliteta: 910 ha 99 a 52 m²

Opština Knjaževac (KO Crni vrh)

Revizijom zaštite područja Stare planine definisan je lokalitet „Golema reka-Dupljak” u čijem sastavu se nalaze i lokaliteti u režimu zaštite I stepena definisani Uredbom o zaštiti PP „Stara planina”, odnosno Sinjina–Mirica i Golema reka. U okviru lokaliteta Sinjina–Mirica nalazi se nekadašnji Strogi prirodni rezervat „Draganište”, zaštićen 1981. godine, a koji je obuhvatao deo zajednice smrčevih šuma (*Piceetum excelsae serbicum* Rudski, 1949) na površini od 112,03 ha. Prema Uredbi o zaštiti PP „Stara planina”, u okviru lokaliteta Golema reka nalazi se nekadašnji Strogi prirodni rezervat „Golema reka” koji obuhvata deo zajednica planinske bukve (*Luzulo-Fagetum serbicum*) na površini od 34,60 ha.

Novodefinisani lokalitet „Golema reka-Dupljak” prostire se približno od Šilje čuke (1711 m) do odseka Prilepskog vrha (1906 m) i Tupanara (1955 m) podno Midžora, po centralnom bilu planine i na kontaktu staroplaninske monoklinale i Ravnobučjanske granitne intruzije. Predeono ovo je najviši deo Stare planine sa vrhovima Golemi kamen (1969 m) i Dupljak (2032 m), koji sa Tupanarom i Prilepskim vrhom uokviruje impozantni basen Goleme reke. Morfološki na ovom prostoru izdvaja se veliki strukturno-erozioni odsek u crvenim peščarima od Tupanara i Prilepskog vrha i piramidalne kupe Dupljaka i Golemog kamena. Druga osobenost ovog prostora su velike površine pod granitnim blokovima i drobinom, koje svoju kulminaciju dostižu na samom vrhu Dupljaka gde su zahvaćeni periglacijskim procesima kliženja niz padinu u vidu kamenih tokova. Pojava aktivnih kamenih tokova je izuzetno značajna jer je zabeležena još samo na jednom mestu, na južnoj padini Suvog rudišta na Kopaoniku u centralnoj Srbiji. Prostrana polja drobine i blokova su impresivni primer periglacijske sredine visokoplaninskih prostora u vidu pojave koja se izdvaja kao „masovno rasipanje”. Na grebenu planine prema Midžoru javljaju se specifične soliflukcione terasice visine 0,5-0,7 m i dužine 20-40 m. Još jedno važno obeležje ovog prostora je očuvani profil šuma smrče između Dupljaka i Golemog kamena, sa orgrafskom gornjom šumskom granicom na glavnom planinskom bili.

U okviru lokaliteta „Golema reka-Dupljak” nalazi se deo GJ „Babin Zub-Orlov kamen-Golaš” (odeljenja i delovi odeljenja: 26, 27, 28, 29, 30, 31), gde se kao najznačajniji izdvajaju sledeći tipovi šuma: šuma smrče (*Piceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno-silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjaku, devastirana šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na kiselim smeđim i drugim zemljištima, visoka šuma smrče (*Piceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno-silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjaku, devastirana šuma smrče (*Piceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno-silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjaku, izdanačka šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na kiselim smeđim i drugim zemljištima, visoka jednodobna šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na kiselim smeđim i drugim zemljištima.

Od velikog značaja za ovo područje su visoke bukove šume kao i visoka šuma smrče. Neposredno uz sam vrh Dupljak javlja se i manja populacija bora krivulja (*Pinus mugo*), čije je očuvanje od velikog značaja sa spekta zaštite prirode. Žbunaste zajednice bora krivulja su niske, polegle, uglavnom zatvorene žbunaste formacije čiji je glavni edifikator bor krivulj, koji dostiže visinu od 1 do 2 m i prečnik stabla do 8 cm. U zajednicama su često prisutne i druge vrste, niski visokoplaninski žbunovi – *Picea abies*, *Juniperus communis*, *Juniperus nana*, *Vaccinium myrtillus*, *Vaccinium vitis-idaea*, *Vaccinium uliginosum*, *Bruckenthalia spiculifolia*. Zajednice bora krivulja na prostoru Srbije predstavljaju raritet, jer se osim na području Stare planine mogu naći samo još na Šar planini, Prokletijama i Suvoj planini.

U okviru ovog lokaliteta, kao najvrednija lokacija sa bukovom šumom izdvaja se odeljenje 14/a, odnosno nekadašnji Strogi prirodni rezervat „Golema reka” koji je i do sada uživao najstrožu zaštitu. Ovim odeljenjem obuhvaćena je šumska zajednica planinske bukve (*Luzulo-Fagetum serbicum*, Mišić et Popović 1954). Ova šumska zajednica tipa prašume je autohtona na Staroj planini. Javlja se u obliku mozaično raspoređenih malih sastojina na zapadnim, jugozapadnim i severoistočnim ekspozicijama (Ostojić, D., 2001). Stabla bukve

starosti su preko 160 godina, prečnika preko 40,0 sm, visine preko 30,0 m. U ovom odeljenju se mogu sagledati prave vrednosti čistih bukovih šuma koje se spontano razvijaju (bez uticaja čoveka). Državne šume na ovom lokalitetu zauzimaju površinu od 468,31 ha.

Smrčeva šuma (*Piceetum excelsae serbicum* Rudski, 1949) na području Draganišta nastala je na požarištu stare smrčeve šume. U okviru lokaliteta su stabla smrče sa granama do zemlje i vrlo gustim krunama, pojedinačno ili u grupama raspoređena.

Pored smrče, zajednicu izgrađuju još *Vaccinium myrtillus*, *Vaccinium vitis-idaea*, *Luzula silvatica* i dr.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se: biljke – medveđe grožđe (*Arctostaphylos uva-ursi*), *Botrychium matricariifolium*, *Campanula wanneri*, tresavski kaćun (*Dactylorhiza cordigera*), lincura (*Gentiana lutea*), *Gentiana punctata*, bor krivulj (*Pinus mugo*), *Primula minima*, *Pseudorchis albida* i *Saxifraga pedemontana*; fauna ptica – zmijar (*Circaetus gallicus*), planinska ušata ševa (*Eremophila alpestris*), stepski soko (*Falco cherrug*), siva vetruška (*Falco vespertinus*), mala sova (*Glaucidium passerinum*), beloglavi sup (*Gyps fulvus*), obična beloguza (*Oenanthe oenanthe*), jarebica (*Perdix perdix*), čižak (*Spinus spinus*) i beskičmenjaci – *Carabus cavernosus*, *Otiorhynchus splendidus* i *Psorodonotus fiebri*.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se sreću: kameni tokovi i polja blokova i drobine između Dupljaka i Goleme čuke, klizeći blokovi na severozapadnoj padini Midžora i soliflukcione male terase na severozapadnom odseku Midžora.

„BABIN ZUB”

Površina lokaliteta: 26 ha 73 a 54 m²

Opština Knjaževac (KO Crni vrh)

Revizijom zaštite područja Stara planina, granica i površina lokaliteta „Babin zub” u režimu zaštite I stepena je redfinisana, odnosno povećana za oko 4 ha. Na ovaj način lokalitetom „Babin zub” obuhvaćen je čitav kompleks usamljenih i izdvojenih stena, u narodu poznatih kao „zubi”. Babin zub je najprepoznatljiji lokalitet i može se smatrati simbolom Stare planine.

Babin zub (1757 m) je lokalitet na staroplaninskom odseku. Morfološki je u vidu impozantne grupe strukturno-erozionih ostenjaka ili usamljenih i izdvojenih stena – „zuba”. U celini lokalitet je deo staroplaninskog odseka u crvenim peščarima, specifičan i značajan kao redak lokalitet na planinskom odseku gde se javlja grupisanost ostenjaka. Na malom prostoru od iznad Dojkinog vrela do sedla prema Vojvodinom vencu i Žarkovoj čuki javlja se više desetina ostenjaka od kojih su pojedini u vidu izdvojenih vertikalnih stena prečnika i visine više desetina metara. Između ostenjaka javljaju se reliktni kameni tokovi (Gavrilović, 1970) i grupisani ili usamljeni klizeći blokovi, koji su vid specifičnog povremenog soliflukcionog kretanja.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se: biljke – *Campanula wanneri*, tresavski kaćun (*Dactylorhiza cordigera*), *Dactylorhiza majalis*, *Geum coccineum*, *Sympyandra wanneri* i *Trollius europaeus*; fauna vodozemaca i gmizavaca – šarka (*Vibera berus*), živorodni gušter (*Zootoca vivipara*) i žaba travnjača (*Rana temporaria*); fauna ptica – jastreb (*Accipiter gentilis*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), zmijar (*Circaetus gallicus*), eja močvarica (*Circus aeruginosus*), golub duplaš (*Columba oenas*), planinski detlić (*Dendrocopos leucotos*), sivi soko (*Falco peregrinus*), obična beloguza (*Oenanthe oenanthe*), jarebica (*Perdix perdix*), planinski popić (*Prunella collaris*) i žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*), puš orašar (*Muscardinus avellanarius*) i beskičmenjaci – *Acallocrates colonnellii*, *Argoptochus viridilimbatus*, staroplaninska bolorija (*Boloria eunomia*), *Carabus cavernosus*, *Carabus ulrichii*, *Chrysotoxum tomentosum*, *Echinodera graeca*, mala erebija (*Erebia orientalis*), plamenac (*Lycaena helle*), *Merodon*

balkanicus, *Merodon calidus*, *Otiorhynchus juglandis*, *Otiorhynchus splendidus*, *Pholidoptera aptera*, planinski plavac (*Polyommatus eros*), *Psorodonotus fieberi*, *Sitona sulcifrons* i *Trechus priapus*. U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A3.22 Brdske šume bukve, A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), B5.121 šibljak obične kleke (*Juniperus communis*), C1.527 Suva silikatna livada sitne busike (*Deschampsia flexuosa*), C5.21 Okolopotočne visoke zeleni, C5.31 Viskokoplanske nenitrifikovane visoke zeleni, D3.22 Subalpijsko-alpijske suve silikatne stene i klifovi, D3.225 Subalpijsko-alpijska suva silikatna stena lerhenfeldovog pucavca (*Silene lerchenfeldiana*), C2.36 Umereno vlažne planinske livade, C2.37 Umereno vlažne planinske livade i C2.38 Umereno vlažne planinske livade.

Babin zub predstavlja značajan lokalitet sa aspekta očuvanja specifičnih oblika geonasleđa, odnosno strukturno-erozionih ostenjaka i klizećih blokova.

„MARTINOVA ČUKA-VRAŽJA GLAVA-TRI ČUKE”

Površina lokaliteta: 2 437 ha 96 a 10 m²

Grad Pirot (KO Topli do, KO Dojkinci)

Lokalitet „Orlov kamik-Kopren” koji je Uredbom o zaštiti PP „Stara planina” definisan kao lokalitet u režimu zaštite I stepena, revizijom zaštite je redifinisan i podeljen na 3 lokaliteta, s obzirom da se na osnovu geomorfoloških i vegetacijskih odlika iskazala potreba za definisanjem tri izdvojene celine, koje su takođe svrstane u režim zaštite I stepena (Martinova čuka-Vražja glava-Tri čuke, Bratkova strana i plato Koprena). Na ovom području se nalaze dva nekadašnja Stroga prirodna rezervata – „Vražja glava” i „Tri čuke”.

Vrednost lokaliteta „Vražja glava” ogleda se u prisustvu zajednice planinskog javora i bukve (*Aceri heldreichii-Fagetum* Jov., 1957). Dominantna vrsta u ovoj sastojini je bukva, dok se planinski javor i smrča javljaju pojedinačno ili grupisani. Vrednost lokaliteta „Tri čuke” ogleda se u prisustvu retke subalpijske zajednice bora krivulja (*Pinetum mugi*). U prošlosti su znatno smanjene površine pod ovom vrstom bora, i to krčenjem šume i paljenjem vegetacije, a sve u cilju dobijanja pašnjačka. Međutim, kako stočarstvo i pašerenje višu nisu zastupljeni u istoj meri kao u prošlosti, površine pod borom krivuljem su u procesu obnove.

Lokalitet „Martinova čuka-Vražja glava-Tri čuke” deo je monoklinalnog staroplaninskog odseka jugoistočno od Midžora u najvišem delu centralnog planinskog bila. U tom kontekstu izrazit su primer razvoja visokoplanskog prostora na jednoj strani po strukturnom odseku, a na drugoj impozantnim usecanjem-podsecanjem dolina sliva Toplodolske i Dojkinačke reke. Predeoni okvir lokaliteta su planinski pašnjaci nastali viševekovnim stočarstvom na planini i mestimične pojave periglacijalnih procesa, koje na ovom prostoru još nisu dovoljno istražene. Poznat je lokalitet Ivankovica sa masovnom pojавom klizećih blokova, ili reliktna kamera reka ispod Ćiprovačkog prelaza i soliflukcione terasice kod odseka Tri čuke. Na Vražijoj glavi, u istočnom delu, javlja se pojava druge grupisanosti stenovitih ostenjaka na planini, ali i pojave verovatno reliktnih kamenih tokova. U ovom delu zapažena je i izuzetno zanimljiva pojava, posebno izražena prema Arbinju, sa reliktnim odnosima masovnog rasipanja drobine. Ceo predeo je izgrađen od crvenih permskih i trijaskih peščara, gde se na Tri čuke sreću i krupni konglomerati, što je posebna geološka vrednost ovog lokaliteta.

U okviru lokaliteta „Orlov kamik-Martinova čuka-Kopren”, zastupljene su šume koje pripadaju GJ „Stara planina II-Topli Dol” i GJ „Stara planina II-Arbinje”. Pri GJ „Stara planina II-Topli Dol” (odeljenja i delovi odeljenja: 49-74) kao najznačajniji tipovi šuma izdvajaju se: visoka (raznodobna) šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na različitim smeđim zemljištima, visoka (jednodobna) šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na različitim smeđim zemljištima. U okviru lokaliteta na površini od oko 100 ha izdvajaju se visoke šume smrče, bukve i jеле koje su bez gazdinskih intervencija, a koje su značjane sa aspekta zaštite

prirode i očuvanja šuma prašumskog karaktera (odeljenja 65, 66, 70, 71 i 72; delovi odeljenja 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69).

Pri GJ „Stara planina II-Arbinje” (odeljenja i delovi odeljenja: 33-41), kao najvrednija i najznačajnije izdvajaju se visoke šume smrče na površini od oko 125 ha. Pored njih zastupljene su i visoka šuma smrče i bukve, kao i visoka raznодobna šuma bukve.

Državne šume na ovom lokalitetu zauzimaju površinu od 625,25 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnjim, retkim, endemičnim, reliktnim vrstama izdvajaju se: biljne vrste – planinski javor (*Acer heldreichii*), *Allium melanantherum*, medveđe grožđe (*Arctostaphylos uva-ursi*), pančićeva palamida (*Cirsium heterotrichum*), alpska pavit (*Clematis alpina alpina*), tresavski kaćun (*Dactylorhiza cordigera cordigera*), *Dactylorhiza majalis majalis*, *Dianthus moesiacus*, rosulja (*Drosera rotundifolia*), lincura (*Gentiana lutea*), *Gentiana punctata*, frivaldijev vranjak (*Gymnadenia frivaldii*), *Moehringia pendula*, bor krivulj (*Pinus mugo mugo*), *Pseudorchis albida albida*, *Pyrola rotundifolia*; fauna ptica – suri orao (*Aquila chrysaetos*), krstaš (*Aquila heliaca*), planinski detlić (*Dendrocopos leucotos*), ušata ševa (*Eremophila alpestris*), stepski soko (*Falco cherrug*), sivi soko (*Falco peregrinus*), obična beloguza (*Oenanthe oenanthe*), jarebica (*Perdix perdix*), planinski popić (*Prunella collaris*) i veliki tetreb (*Tetrao urogallus*); fauna vodozemaca i gmizavaca – žaba travnjača (*Rana temporaria*), šarka (*Vibera berus*) i živorodni gušter (*Zootoca vivipara*); fauna beskičmenjaka – *Cheilosia pubera*, *Chrysotoxum tomentosum*, *Cionus hypsibatus*, *Copris lunaris*, *Cordulegaster heros*, *Dodecastichus aurosignatus*, *Eristalis rupium*, *Isophya obtusa*, *Limatogaster moesiaca*, *Otiorhynchus rambouseki*, *Otiorhynchus splendidus*, *Otiorhynchus verrucipes*, *Psorodonotus fiebri* i *Trichopsomyia flavitarsis*.

U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A3.23 Šume planinske bukve (*Fagus moesiaca*), A6.12 Šume smrče (*Picea abies*), A8.13 Šume lišćara i smrče (*Picea abies*) i jele (*Abies alba*), B4.21 vrištine borovnice (*Vaccinium spp.*) i medveđe grožđe (*Arctostaphylos spp.*), B6.11 Šibljaci bora krivulja (*Pinus mugo*), C1.525 Suva silikatna livada (*Agrostis spp.*), C2.31 Umereno vlažne planinske livade, C4.43 Silikatne rudine, C5.21 okolopotočne visoke zeleni, C5.31 Visokoplaninske nenitrifikovane visoke zeleni i E2.21 Tresave oštrica (*Ciperaceae*) i trave (*Poaceae*).

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se sreću: Kurtulski vodopad, Čunguljski vodopad, erozioni ostenjaci kod Vražije glave, klizeći blokovi kod Ivankovice i izvor pod Vražjom glavom.

„JEGANJSKI VENCI”

Površina lokaliteta: 135 ha 87 a 13 m2

Grad Pirot (KO Topli do)

Lokalitet „Jeganjski venci” nalazi se u režimu zaštite III stepena prema Uredbi o zaštiti PP „Stara planina”. Revizijom zaštite na ovom lokalitetu utvrđene su značajne prirodne vrednosti sa aspekta očuvanja vrednih bukovih sastojina. Očuvane visoke šume bukve i izdanačke šume kitnjaka na ovom lokalitetu su šume bez gazzinskog tretmana, pa je zbog načina dosadašnjeg korišćenja lokalitet prašumskog karaktera.

Jaganjski venci je lokalitet u okviru južnog odseka Toplodolskog basena koji je generalno po pravcu duboke Temačke dislokacije u crvenim peščarima (Anđelković, 1996). U tom kontekstu predeo Jaganjskih venaca osim velike i strme padine koja se sa Belanom spušta ka Toplom dolu, čine i manji sekundarni odseci kakvi su zapravo i Jaganjski venci. U ovom delu na 3 km horizontalnog rastojanja visinska razlika između Belana i Toplog dola iznosi skoro 900 m ili prosečno 300%. Teren je vrlo strm i sa pojavama vrlo intezivnog koluvijalnog/gravitacionog procesa, što se manifestuje velikim padinskim naslagama koje vegetacija vezuje u procesu sprečavanja intezivnijih erozionih procesa. Značajno je zastupljena

i linijska erozija sa mestimičnim pojavama plitkih dolina na padini, nastalih u prošlosti kada ovaj prostor nije bio pod šumama.

U okviru lokaliteta obuhvaćena su tri odeljenja koja pripadaju GJ „Stara planina II-Topli Dol” (odeljenja 100,101,102,103), na površini od 109,53 ha. Od ukupne površine pod šumama, oko 72 ha su čiste, očuvane sastojine bukovih šuma, potpunog sklopa (visoke šume bukve), koje su od velikog značaja sa aspekta zaštite prirode.

„BRATKOVA STRANA”

Površina lokaliteta: 921 ha 92 a 03 m²

Grad Pirot (KO Topli do, KO Gostuša, KO Dojkinci)

Deo novodefinisanog lokaliteta „Bratkova strana” čini deo lokaliteta „Orlov kamik-Kopren” koji je Ured bom o zaštiti PP „Stara planina” definisan kao lokalitet u režimu zaštite I stepena. Takođe, na ovom području, na površini od 64,13 ha, 1985. godine, proglašen je Strogi prirodni rezervat „Bratkova strana” u cilju očuvanja staništa retke i strogo zaštićene vrste ptica – tetreba (*Tetrao urogallus*), kao i visokoplaninske zajednice smrče, niske kleke i borovnica (*Vaccinio-Junipero-Piceetum subalpinum* Mišić et Popović, 1954) i specifične pašnjaka zajednice (*Coccineo-Deshampsietum* i *Caricetum goodenowi*).

Lokalitet „Bratkova strana” je deo jedne od najvećih planinskih kosa Stare planine. Pruža se od sedla između Vražje glave i Krvavih bara, preko impozantnog bila Bratkove strane do malog krečnjačkog odseka Mramora, (odakle je verovatno najlepši pogled na basen Toplodolske reke i Arbinje sa platoom Koprena). Morfostruktorno severna padina Bratkove strane i Mramora je u tektonskom odnosu dubokog razloma po Temačkoj dislokaciji (Andželković, 1996), a na Mramoru to je odnos kontakta peščara i dominantnih krečnjaka na južnoj padini planine. Značajna vrednost ovog lokaliteta su visokoplaninska tresava na Krvavim barama nastala na povremenom izvoru i u genetskom odnosu sa pojmom mraznovivacione depresije. Na južnoj padini Bratkove strane zabeležen je jedan duži kameni tok, a prema Mramoru nalazi se i jedna prostranija i ravna depresija čije genetsko poreklo nije dovoljno razjašnjeno.

U okviru lokaliteta „Bratkova strana” nalazi se GJ „Stara planina II-Topli Dol” (odeljenja i delovi odeljenja: 58, 59, 60, 61, 62, 64, 68, 74, 75, 76), u kojoj se kao najznačajni izdvajaju sledeći tipovi šuma: visoka šuma jele, bukve i smrče (*Piceo-Fago-Abietetum*) na humusnim kiselim smeđim, smeđim podzolastim zemljištima, tera fuski; visoka šuma smrče (*Piceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjacima; visoka šuma smrče, jele i bukve (*Piceo-Fago-Abietetum*) na humusnim kiselim smeđim, smeđim podzolastim zemljištima, tera fuski; visoka šuma bukve, jele i smrče (*Piceo-Fago-Abietetum*) na humusnim kiselim smeđim, smeđim podzolastim zemljištima, tera fuski; visoka šuma bukve i smrče (*Piceo-Fago-Abietetum*) na humusnim kiselim smeđim, smeđim podzolastim zemljištima, tera fuski; visoka (raznodobna) šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na različitim smeđim zemljištima; visoka šuma jele i bukve (*Abieti-Fagetum serpentinicum*) na peridotitima, serpentinskim peridotitima i serpentinitima; visoka (jednodobna) šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na različitim smeđim zemljištima; visoka (raznodobna) šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na različitim smeđim zemljištima; visoka šuma smrče i jele (*Riceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjacima i dr.

Lokalitet „Bratkova strana” na kojem je smeštena navedena gazdinska jedinica je smešten na višim nadmorskim visinama i obrastao vrstama koje podnose klimu ovog regiona – smrčom, jelom i bukvom. Vrste se javljaju u grupama i kao pojedinačna stabla, okružena travnatom i žbunastom vegetacijom. Ove šume zbog ugroženosti i male zastupljenosti na zaštićenom području zaslužuju da im se omogući da neometano rastu razvijaju se u prirodi.

Državne šume u okviru ovog lokaliteta zauzimaju površinu od 40,24 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se: biljne vrste – *Acer heldreichii macropterum*, *Dactylorhiza cordigera cordigera*, *Dactylorhiza majalis majalis*, *Drosera rotundifolia*, *Gentiana lutea*, *Moehringia pendula* i *Pyrola rotundifolia rotundifolia*; tekunica (*Spermophilus citellus*) kao predstavnik faune sisara; vrste ptica – suri orao (*Aquila chrysaetos*), orao krstaš (*Aquila heliaca*), golub dupljaš (*Columba oenas*), planinska ušata ševa (*Eremophila alpestris*), obična beloguzka (*Oenanthe oenanthe*), jarebica (*Perdix perdix*), planinski popić (*Prunella collaris*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*) i veliki tetreb (*Tetrao urogallus*); beskičmenjaci – *Broughtonia domogledi* i *Psorodonotus fiebleri*; vrste gmizavaca i vodozemaca – šarka (*Vibera berus*), žaba travnjača (*Rana temporaria*) i živorodni gušter (*Zootoca vivipara*). U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), A6.12 Šume smrče (*Picea abies*), A8.13 Šume smrče (*Picea abies*) i jele (*Abies alba*), C2.32 Umereno vlažne planinske livade, C4.43 Silikatne rudine, C5.21 Okolopotočne visoke zeleni, C5.31 Vikokoplaninske nenitrifikovane visoke zeleni i E2.21 Tresave oštrica (*Cyperaceae*).

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se sreću tresave na Krvavim barama i Jerišorski vodopadi.

„PLATO KOPRENA”

Površina lokaliteta: 1 481 ha 40 a 23 m²

Grad Pirot (KO Dojkinci)

Deo novodefinisanog lokaliteta „Plato Koprena” predstavlja deo lokaliteta „Orlov kamik-Kopren” koji je Uredbom o zaštiti PP „Stara planina” definisan kao lokalitet u režimu zaštite I stepena. Takođe, na ovom području, na površini od 10 ha, 1982. godine, proglašen je Strogi prirodni rezervat „Kopren” u cilju očuvanja tresavskih biljnih vrsta, sa akcentom na rosulju (*Drosera rotundifolia*). Zajednica *Caricetum goodenowi*, zbog koje je i izdvojen rezervat se sreće ispod vrha Kopren, a javlja se u fragmentima uz potoke i bare. Rezervatom su obuhvaćene žbunaste, polužbunaste i travne zajednice, odnosno zajednice niske kleke, borovnice i subalpske smrče.

Plato Koprena (1935-1963 m) je jedan od najviših planinskih platoa istočne i centralne Srbije. U celini je izgrađen od trijaskih peščara koji prema Bugarskoj i izvorištu Jelovičke reke čini deo velikog staroplaninskog odseka do Stražne čuke (1772 m). Na platou jasno se uočava jedan sekundarni nivo prema izvoru Tri kladanca iznad Arbinja, koji možda može da se doveđe u vezu sa jednom starijom glacijacijom, koja se pominje od prvih istraživanja J. Cvijića (1903). Na platou se javljaju tresavske zone po manjim depresijama, a registrovana je i pojava razvoja periodičnih korita sa sekundarnim depresijama. Ovo poslednje, možda iz domena razvoja bujica pri naglom topljenju snega. Zapažaju se i manje vodene površine po plitkim depresijama-ulokama koje su reliktnе pojave mrazni uloka ili vid „termogenog karsta”. Registrovane su i retke pojave soliflukcionih ožiljaka, kao pokazatelj značajne dominacije hladnih periglacijalnih uslova.

U okviru lokaliteta „Plato Koprena” izdvojene su GJ „Stara planina II- Arbinje” i GJ „Stara planina I-Široke luke”. Na području GJ „Stara planina I-Široke luke” (odeljenja i delovi odeljenja: 30-40) izdvojene su sledeće gazijske klase: visoka šuma bukve i smrče (*Fagetum moesiace montanum*) na različitim smeđim zemljištima; visoka (jednodobna) šuma bukve (*Fagetum moesiace montanum*) na različitim smeđim zemljištima; visoka (raznодобна) šuma bukve (*Fagetum moesiace montanum*) na različitim smeđim zemljištima; izdanačka šuma bukve (*Fagetum moesiace subalpinum*) na crnicama (rendzinama) na krečnjacima; visoka šuma smrče (*Piceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno-silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjacima; visoka šuma bukve i smrče (*Fagetum moesiace montanum*) na različitim smeđim zemljištima i dr.

Državne šume u okviru GJ „Stara planina I-Široke luke” na lokalitetu „Plato Koprena” zauzimaju površinu od 245,96 ha.

Na području GJ „Stara planina II-Arbinje” (odeljenja i delovi odeljenja: 38-44, 52) izdvojene su sledeće gazijske klase: veštački podignuta sastojina smrče na staništu planinske šume bukve (*Fagetum moesiaca montanum*) na različitim smeđim zemljištima; visoka (raznodobna) šuma bukve (*Fagetum moesiaca montanum*) na različitim smeđim zemljištima; visoka šuma smrče i bukve (*Piceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno-silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjacima; visoka prebirna šuma jele, bukve i smrče (*Piceo-Fago-Abietetum*) na humusnim kiselim smeđim, smeđim podzolastim zemljištima, tera fuski i izbeljenoj tera fuski; visoka šuma smrče (*Piceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno-silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjacima; visoka prebirna šuma jele, bukve i smrče (*Piceion excelsae serbicum*) na distričnim humusno-silikatnim smeđim zemljištima i crnicama na krečnjacima i dr.

Državne šume u okviru GJ „Stara planina II-Arbinje” na lokalitetu „Plato Koprena” zauzimaju površinu od 58,32 ha.

Lokalitet „Plato Koprena” na kojem su navedene GJ smešten je na višim nadmorskim visinama i obrastao je vrstama koje podnose klimu ovog regiona, smrćom, bukvom i jelom. Najviše su zastupljene visoke šume po poreklu ali se javljaju veštački zasađene površine. Vrste se javljaju u grupama, ali i kao pojedinačna stabla okružena travnatom i žbunastom vegetacijom.

Ukupna površina pod državnim šumama na ovom lokalitetu iznosi 304,28 ha. Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktnim vrstama izdvajaju se: biljne vrste – *Acer heldreichii macropterum*, *Aconitum anthora*, *Allium melanantherum*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Campanula thrysoides*, *Cardamine amara balcanica*, *Clematis alpina alpina*, *Dactylorhiza cordigera bosniaca*, *Dactylorhiza majalis majalis*, *Drosera rotundifolia*, *Epipactis palustris*, *Gentiana punctata*, *Menyanthes trifoliata*, *Orchis laxiflora*, *Pastinaca hirsuta*, *Pedicularis palustris palustris*, *Pseudorchis albida albida*, *Pyrola media*, *Pyrola minor minor*, *Pyrola rotundifolia rotundifolia*, *Saxifraga pedemontana cymosa*, *Tozzia alpina carpathica*, *Trollius europaeus* i *Veronica baumgartenii*; vrste ptica – jastreb (*Accipiter gentilis*), kamenjarka (*Alectoris graeca*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), zmijar (*Circaetus gallicus*), golub dupljaš (*Columba oenas*), planinski detlić (*Dendrocopos leucotos*), planinska ušata ševa (*Eremophila alpestris*), stepski soko (*Falco cherrug*), sivi soko (*Falco peregrinus*), patuljasti orao (*Hieraaetus pennatus*), mediteranska beloguza (*Oenanthe hispanica*), obična beloguza (*Oenanthe oenanthe*), jarebica (*Perdix perdix*), planinski popić (*Prunella collaris*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*) i veliki tetreb (*Tetrao urogallus*); beskičmenjaci – *Cheilosia pubera*, *Chirocephalus diaphanus*, *Isophya obtusa*, *Otiorhynchus splendidus* i *Parnassius apollo*; vrste gmizavaca i vodozemaca – šarka (*Vibera berus*), žaba travnjača (*Rana temporaria*) i živorodni gušter (*Zootoca vivipara*). U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), A6.12 Šume smrče (*Picea abies*), A8.13 šume lišćara i smrče (*Picea abies*) i jele (*Abies alba*), C4.43 Silikatne rudine, C5.31 Vikokoplanske nenitrifikovane visoke zeleni, E2.21 Tresave oštrica (*Cyperaceae*) i trava (*Poaceae*), F3.21 Višegodišnje amfibijske zajednice.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se sreću tresave u nivacionim depresijama na Koprenu i Koprenski vodopad.

„SREBRNA GLAVA”

Površina lokaliteta: 1 516 ha 37 a 94 m²

Grad Pirot (KO Rosomač)

Opština Dimitrovgrad (KO Senokos)

Novodefinisani lokalitet „Srebrna glava” u režimu zaštite I stepena predstavlja deo lokaliteta „Sv. Nikola-Jabučko ravnište-Srebrna glava” koji je Uredbom o zaštiti PP „Stara planina” u režimu zaštite II stepena. Revizijom zaštite područja Stare planine, ukazala se potreba za izdvajanjem zasebnog lokaliteta „Srebrna glava” u cilju očuvanja otvorenih tipova staništa, kao i visokoplaninskih tresetišta kojim ovaj lokalitet obiluje. Takođe, na ovom lokalitetu postoje izdvojene enkalave bora krivulja.

Lokalitet Srebrna glava je deo glavnog planinskog bila na kome stensku osnovu čine rifej-kambrijumski škriljci. Na bugarskoj strani izdvaja se i kao Berkovska planina. Usled erodabilnih svojstava steneske osnove zapažaju se i aplanacione zaravni, kao na vrhu Tupanca ili strukturne terase severoistočno od njega. Mestimično na izvorima uočavaju se mali sekundarni erozioni obluci, kao specifični vid pojačane erozije na mestima isticanja podzemnih voda. Srebrna glava (1932 m) je najistočnija tačka Stare planine sa koje centralno planinsko bilo prelazi na teritoriju Republike Bugarske.

U okviru lokaliteta „Srebrna glava” delom se nalazi GJ „Stara planina I-Prelesje” (odeljenja i delovi odeljenja: 33, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 61, 62, 68). Na području navedene GJ kao najznačajnija izdvaja se visoka (jednodobna) šuma bukve na staništu planinske šume bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) na različitim smeđim uzemljistima 33a. Osim nje, zastupljena je i veštački podignuta sastojina smrče na staništu planinske šume bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) i izdanačka šuma bukve na staništu planinske šume bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*). Na ovom lokalitetu najvrednije su visoke šume bukve starosti oko stotinu godina.

Državne šume na ovom lokalitetu zauzimaju površinu od 169,57 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktnim vrstama izdvajaju se: *Cardamine amara balcanica*, *Trollius europaeus* (žuti jablan), šarka (*Vipera berus*), živorodni gušter (*Zootoca vivipara*), zmijar (*Circaetus gallicus*), ušata ševa (*Eremophila alpestris*). U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A3.23 Šume planinske bukve (*Fagus moesiaca*), B4.21 vrištine borovnice (*Vaccinium spp.*) i medveđe grožđe (*Arctostaphylos spp.*), B6.11 Šibljaci bora krivulja (*Pinus mugo*), C4.43 Silikatne rudine i C5.31 Visokoplaninske nenitrifikovane visoke zeleni.

Da bi se zaštitile temeljne vrednosti na prostoru režima I stepena zaštite važe sve zabrane i ograničenja propisane odredbama Zakona o zaštiti prirode i Uredbe o režimima zaštite.

Zabranjuje se:

- korišćenje prirodnih resursa i izgradnja svih vrsta objekata;
- slobodna, nekontrolisana poseta i obilazak, kretanje van postojećih puteva i specijalno utvrđenih staza;
- kretanje motornih vozila (džipova, kvadova, motora, kamiona i dr.), osim u akcidentnim situacijama (požari i dr.), za potrebe vršenja stručnog i inspekcijskog nadzora i obilaska upravljača;

Radovi i aktivnosti ograničavaju se na:

- naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
- kontrolisanu posetu u obrazovne, rekreativne i opštekulturne svrhe (održavanje planinarskih akcija i sl.), a koje nisu u suprotnosti sa ciljevima očuvanja prirodnih vrednosti, uz saglasnost Ministarstva;
- sprovođenje zaštitnih, sanacionih i drugih neophodnih mera u slučaju požara, prirodnih nepogoda, udesa, pojave biljnih i životinjskih bolesti i prenamnožavanja štetočina, uz saglasnost Ministarstva.

REŽIM ZAŠTITE II STEPENA – „aktivna zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim ekosistemima velikog naučnog i

praktičnog značaja i posebno vrednim predelima i objektima geonasleđa”, Zakon o zaštiti prirode i Uredba o režimima zaštite.

Lokaliteti sa režimom zaštite II stepena:

1. „Vlaški do”
2. „Vrška čuka”
3. „Golina-Šaška reka”
4. „Vetren-Turjačka glama-Golema glama”
5. „Rasovati kamen-Vetren-Vuz”
6. „Papratna”
7. „Ravno Bučje”
8. „Babin zub”
9. „Zlatarica-Vrtovac”
10. „Tresava Jabučko ravnište”
11. „Rudina-Midžor-Vražja glava”
12. „Arbinje”
13. „Vrtibog-Mramor”
14. „Ponor”
15. „Golaš”
16. „Temštica”
17. „Široke luke”
18. „Tupanac”
19. „Rosomač”
20. „Vladikina ploča”
21. „Vidlič”
22. „Baljevski vrhovi”
23. „Vlkovija”

„VLAŠKI DO”

Površina lokaliteta: 54 ha 33 a 29 m²

Grad Zaječar (KO Prlita, KO Veliki Izvor)

U cilju zaštite staništa strogo zaštićene biljne vrste kukurjak (*Eranthis hiemalis*) granica zaštićenog područja Stara planina je proširena na područje Vlaškog dola. Kukurjak (*Eranthis hiemalis*) je retka vrsta na prostoru Srbije, uvrštena Crvenu knjigu flore Srbije, gde se kao jedna od mera i preporučuje da staništa ove vrste budu u granicima zaštićenih područja.

Vlaški do je toponim za klisuru u krečnjacima Prlitske reke zadnje veće pritoke Belog Timoka pre njegovog sastava sa Crnim Timokom kod Zeječara. Predeono, klisura je na krajnjem severu Predbalkana usećena u krečnjake površi Kremeniš. Pruža se od sela Gornja Prlita i predbalkanske dislokacije podno Vrške Čuke do doline Belog Timoka. Neposredno lokalitet sa staništem strogo zaštićene biljne vrste kukurjak (*Eranthis hiemalis*) obuhvata desni deo klisure na kontaktu jurskih krečnjaka i krednih peščara, na mestu prve stanice nekadašnje „Belgijske pruge”, prve industrijske pruge u Srbiji. Naponrednom zonom zaštite obuhvaćena je severna padina krečnjačkog brda i nešto dalje zapadno eksponirana desna dolinska strana Prlitske reke.

Lokalitet „Vlaški do” izdvojen je kao stanište retke, strogo zaštićene biljne vrste kukurjak (*Eranthis hyemalis*). Na ovom lokalitetu registrovane su i sledeće značajne vrste: šumski gušter (*Darevskia praticola*) i buljina (*Bubo bubo*).

U okviru lokaliteta „Vlaški Do” nalzi se deo GJ „Vrška čuka-Baba Jona-Treći vrh” (odeljenja i delovi odeljenja: 80, 81). Na ovom lokalitetu nalazi se samo jedan tip šume – šibljak na staništu šume grabića (*Carpinetum orinetalis moesiacum*), što pogoduje opstanku strogo zaštićene biljne vrste kukurjak (*Eranthis hiemalis*).

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 34,68 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 9,16 ha, dok se šume sopstvenika nalaze na površini od oko 25,52 ha.

„VRŠKA ČUKA”

Površina lokaliteta: 129 ha 86 a 24 m²

Grad Zaječar (KO Prlita)

U cilju zaštite staništa strogo zaštićene biljne vrste kukurjak (*Eranthys hiemalis*), kao i poslednje glame u nizukrečnjačkim uzvišenja Stare planine, lokalitet „Vrška čuka” je definisan kao zaseban i uvršten u režim zaštite II stepena.

Vrška Čuka je najsevernija, a prema shvatanju J. Cvijića (1924) i poslednja glama u nizu krečnjačkih uzvišenja ili brda zapadnog Predbalkana. Od Vrške Čuke na sever je pineplenska ravnica na desnoj strani Timoka koja je deo prostrane nizije između Dunava i Predbalkana, odnosno Stare planine. S obzirom da je na obodu nizije, morfološki dominira okolnim prostorom i jedan je od dominantnih visova koje se može posmatrati iz Zaječara. U morfološkom smislu to je asimetrična krečnjačka glavica visine 673-692 m sa strmom stranom prema Bugarskoj i položitijom stranom na severozapad prema klisuri Vlaškog dola. Lokalitet obuhvata najviši ravni deo glavice na kome ima i nekoliko vrtača. Vrška Čuka je izuzetno značajna kao primer morfostrukturnih odnosa na kraju Predbalkana.

Lokalitet „Vrška čuka” je izdvojen kao stanište retkih ugroženih vrsta biljaka, među kojima se izdvajaju propašljka (*Bupleurum commutatum glaucocarpum*), *Dianthus moesiacus*, kukurjak (*Eranthis hyemalis*), *Ranunculus illyricus*. Registrovana je i retka vrsta leptira – apolon (*Parnassius apollo*).

U okviru lokaliteta „Vrška čuka” nalazi se deo GJ „Vrška čuka-Baba Jona-Treći vrh” (odeljenja i delovi odeljenja: 77, 78). Na ovom lokalitetu zastupljeni su sledeći tipovi šuma: šume sladuna i cera (*Quercetum frainetto-cerris tipycum*) i šikare grabića (*Carpinetum orinetalis moesiacum*).

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 73,13 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 30,40 ha, dok šume sopstvenika zauzimaju površinu od 42,73 ha.

„GOLINA-ŠAŠKA REKA”

Površina lokaliteta: 3 149 ha 80 a 52 m²

Grad Zaječar (KO Mali Izvor, KO Vratarnica)

Uredbom o zaštiti PP „Stara planina”, područje koje je definisano lokalitetom „Golina-Šaška reka” nalazi se u režimu zaštite trećeg stepena. Revizijom zaštite i analizom podataka utvrđene su prirodne vrednosti koje zavređuju stroži režim zaštite. Golina je jedno od njavećih staništa kosovskog božura u ovom delu Srbije. A pored božura, tokom terenskih istraživanja, otkrivene su i populacije kukurjaka.

Golina je prostrani krečnjački plato u okviru krečnjačkih glama koje se od Vetrena pružaju na sever prema Vrškoj Čuki. Neposredno širi predeo Goline uokviruju doline-klisure Velike Šaške i Šaške na istoku i severu, dok je na zapadu odsek koji je deo doline Belog Timoka i na jugu je klisura Ljuti do na ponornici Stankovica potoku. Krečnjački plato Goline ima složenu morfologiju sa jednom suvom, visećom i skrašćenom dolinom i više vrtača. Severno od suve doline su Radulovo brdo (401 m) i Veliki Gorunovac (554 m) izgrađeni od donjejurskih kvarenih peščara u okviru sedimentne serije krečnjačkih glama. Dalje na sever od ovih brda je dolina Šaške, popreko usećena u morfostrukture krečnjačkih glama, koja je jedini veći vodotok koji preseca skoro ceo Predbalkan. Na Velikoj Šaški, njenoj levoj sastavnici, smešten je vodopad Skok, visine 9 m. Neposredno mesto koje se izdvaja kao Golina odgovara širokom

razvođu između Ljutog dola i suve doline i to je tipičan suvi krečnjački predeo sa zakržljalom šumom na crnici iz koje izviruje krečnjački detritus.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnjim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – patuljasta perunika (*Iris pumila*), *Himantoglossum calcaratum* i kosovski božur (*Paeonia peregrina*); beskičmenjaci – *Cheilosia bracusi* i *Cheilosia redi*; fauna vodozemaca i gmizavaca – šumska kornjača (*Testudo hermanni*); fauna ptica – buljina (*Bubo bubo*) i grlica (*Streptopelia turtur*); fauna sisara – južni potkovičar (*Rhinolophus euryale*) i veliki potkovičar (*Rhinolophus ferrumequinum*). U okviru lokaliteta izdvaja se i jedno staništa prioritetno za zaštitu, a to je D1.10 Unutrašnjost pećina.

U okviru lokaliteta „Golina-Šaška reka“ državne šume su zastupljene sa dve GJ – „Šaška-Studena-Selačka reka“ (odeljenja i delovi odeljenja: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18; 19, 20, 21, 22) i „Vrška čuka-Baba Jona-Treći vrh“ (odeljenja i delovi odeljenja: 55, 56, 57, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 73, 74, 75). Na području GJ „Šaška-Studena-Selačka reka“ kao najznačajnije i najvrednije izdvajaju se: visoka (jednodobna) šuma bukve (*Fagetum moesiaceae submontanum*), visoka šuma OTL na staništu šume kitnjaka i graba (*Querco-carpinetum moesiacum*), visoka šuma kitnjaka, cera i graba (*Quercetum petraeae-cerris*) na zemljištima na lesu, i kiselim silikatnim stenama i krečnjacima. Veštački podignutih sastojina crnog bora i bagrema ima na površini od 35,35 ha. Prikaz svih tipova šuma sa površinama prikazan je tabelarno:

Tipovi šuma u okviru lokaliteta „Golina-Šaška reka“

Visoka (jednodobna) šuma bukve	8,82 ha
Izdanačka devascirana šuma cera	17,32 ha
Izdanačka šuma graba	7,43 ha
Izdanačka šuma kitnjaka	27,61 ha
Izdanačka šuma lipa	4,47 ha
Izdanačke devascirane šume bukve	1,44 ha
Izdanačke šume bukve	106,88 ha
Izdanačka šuma bagrema	17,42 ha
Šibljak grabića	27,55ha
Šikara graba	125,33 ha
Šikara grabića	81,47 ha
Izdanačka šuma bukve i graba	17,69 ha
Izdanačka šuma cera i bukve	12,83 ha
Izdanačka šuma cera i kitnjaka	56,01 ha
Izdanačka šuma cera i sladuna	31,67 ha
Izdanačka šuma kitnjaka i cera	30,25 ha
Izdanačka šuma kitnjaka, cera i graba	23,79 ha
Izdanačka šuma sladuna i cera	34,53 ha
Veštački podignuta sastojina crnog bora i bagrema	35,35 ha
i dr.	55,04 ha
Ukupno	722,90 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 2.011,71 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 722,90 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 1.288,81 ha.

„VETREN-TURJAČKA GLAMA-GOLEMA GLAMA“

Površina lokaliteta iznosi 4 135 ha 47 a 85 m²

Grad Zaječar (KO Mali Izvor)

Opština Knjaževac (KO Novo Korito, KO Ošljane, KO Selačka)

Uredbom o zaštiti PP „Stara planina”, područje koje je definisano lokalitetom „Vetren-Turjačka glama-Golema glama” nalazi se u režimu zaštite III stepena. Revizijom zaštite i analizom podataka utvrđene su prirodne vrednosti koje zavređuju stroži režim zaštite. Na Turjačkoj glami, 2016. godine otkriveno je jedino stanište patuljaste efedre u Srbiji, što ovaj lokalitet čini jedinstvenim u našoj zemlji.

Vetren sa Turjačkom i Golemom glamom odgovara višem i nižem sistemu krečnjačkih glama koji se pružaju duž Novokoritske udoline prema Kadibogazu na Srpsko-bugarskoj granici. Predeo sa glamama je značajan kao deo zapadnog Predbalkana koji se pruža u Srbiji, ili kao deo najzapadnijih morfostruktura planinskog sistema Stare planine. U morfološkom pogledu to su asimetrična i monoklinalna („agnuta”) krečnjačka brda izdvojena i uokvirena dolinama desnih pritoka Koritske i Selačke reke. U predelu glama posebno je značajna suteska-klisura Selačke reke između Vetrana i Manastirske glame-Janošice sa istoimenim pećinama (Manastirske pećine) i slapu preko bigra Suvodolskog vrela (Cvijić, 1896). Pored toga Ivanska pećina u istoimenoj glami (Nešić, 2005) i ceo niz glama Novokoritske udoline izdvojen je na spisak inventara geonasleđa Stare planine. Kao objekat geonasleđa izdvojena je i dolina potoka Selište kod Novog Korita koja je značajna kao profil sa celokupnim razvićem jurskih sedimenata (Karamata, Mijović ured., 2005).

Na području lokaliteta „Vetren-Turjačka-Golema Glama” u koji jednom delom ulazi i GJ „Šaška-Studena-Selačka reka” (odeljenja i delovi odeljenja: 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53) i GJ „Zaglavak I” (odeljenja i delovi odeljenja: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 40, 42, 44) nalaze se sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma na lokalitetu „Vetren-Turjačka-Golema Glama”

Visoka (jednodobna) šuma bukve	32,32 ha
Izdanačka šuma bukve	383,19 ha
Izdanačka devastirana šuma bukve	32,98 ha
Izdanačka devastirana šuma bukve i graba	20,78 ha
Izdanačka šuma jasike	0,55 ha
Izdanačka mešovita šuma bagrema	26,14 ha
Izdanačka šuma bukve i graba	130,28 ha
Šikara graba	38,13 ha
Šikara leske	5,80 ha
Šikara grabića	368,64 ha
Šibljak grabića	20,87 ha
Veštački podignute sastojine smrče	244,59 ha
i dr.	148,73 ha
Ukupno	1.453,50 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 2.355,40 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 1.453,50 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 901,90 ha.

U geološkom smislu glame su krečnjačka brda monoklinalno nagnuta prema Novokoritskoj udolini i u strukturnom odnosu sa Suvodolskim granitnim masivom koji se jednim delom prostire i na teritoriju Bugarske. Osim strukturne i rečne morfologije na dolinama u predelu glama ima i karsta po pravcima uglavnog neaktivnih ili suvih podzemnih pećinskih kanala. Na površini su registrovane retke pojave vrtača, male cevolike izjedine koje nastaju u

složenim i kompleksnim procesima odnosa stena, vegetacije i zemljišta i detritični, mestimično korozioni krš, kao vid nekadašnje obešumljenosti ovih krečnjačkih prostora.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – *Anacamptis pyramidalis*, mečja leska (*Corylus colurna*), zmijina trava (*Echium russicum*), patuljasta efedra (*Ephedra distachya*) i kosovski božur (*Paeonia peregrina*). Turjačka glama je jedino stanište patuljaste efedre (*Ephedra distachya*) na području Srbije. Od beskičmenjaka zastupeljni su – balkanska skrivalica (*Hipparchia volgensis*), balkanski šahovničar (*Melanargia larissa*) i apolon (*Parnassius apollo*); fauna vodozemaca i gmizavaca – šumska kornjača (*Testudo hermanni*); fauna ptica – kamenjarka (*Alectoris graeca*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), zmijar (*Circaetus gallicus*), planinski detlić (*Dendrocopos leucotos*) i grlica (*Streptopelia turtur*). Selačka reka predstavlja stanište potočnog raka. Od staništa prioritetnih za zaštitu izdvajaju se C1.32 Suve karbonatne livade i kamenjari, D1.7 Unutrašnjost pećina, D1.8 Unutrašnjost pećina i D1.9 Unutrašnjost pećina.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se nalaze Suvodolske (Manastirske) pećine, Gornja, Donja i Tunelska pećina, selo Selačka i dva niza krečnjačkih glama od Vetrena do Goleme glame, Predbalkan.

„RASOVATI KAMEN-VETREN-VUZ”

Površina lokaliteta: 1 543 ha 05 a 46 m²

Opština Knjaževac (KO Aldinac, KO Novo Korito, KO Radičevac, KO Repušnica)

Uredbom o zaštiti PP „Stara planina”, područje koje je definisano lokalitetom „Rasovati kamen-Vetren-Vuz” nalazi se u režimu zaštite III stepena. Revizijom zaštite i analizom podataka utvrđene su prirodne vrednosti koje zavreduju stroži režim zaštite.

Predeo od Rasovatog kamena preko Vetrena do Vuza odgovara centralnom i nešto nižem planinskom bilu Stare planine, visine 1337-1330-1415 m. Ovo je predeo gde metamorfne stene staroplaninskog kompleksa i Radičevskog granitoidnog masiva izbijaju na centralno planinsko bilo. Morfostrukture nisu značajnije izražene osim na poprečnim odsecima kao ispred Vetrena i Rasovatog kamena. U prostoru to je centralno planinsko bilo sa vrhovima zaravnjenih erozijom i mestimičnim zaravnima na nažim platoima. Predeo od Rasovatog kamena do prevoja Sv. Nikola, J. Cvijić (1924) izdvaja kao planinski luk Orlovog kamena. Ovo je zabačeni i nepristupačni predeo Stare planine koji je nedovoljno istražen. Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – bezlisna perunika (*Iris aphylla*) i *Ribes alpinum*; fauna ptica – belovrata muharica (*Ficedula albicollis*), šumski zviždak (*Phylloscopus sibilatrix*) i istočna šarena muharica (*Ficedula semitorquata*); fauna sisara – vuk (*Canis lupus*). U okviru lokaliteta izdvajaju se A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*) kao stanište prioritetno za zaštitu.

U okviru lokaliteta „Rasovati kamen-Vetren-Vuz” zastupljene su šume GJ „Rasovati kamen“ (odeljenja i delovi odeljenja: 15, 16, 17, 18, 19, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73). Državne šume zauzimaju površinu od 1257,52 ha. Kao najznačajnije i najvrednije izdvajaju se : visoka (jednodobna) šuma bukve, visoka (jednodobna) šuma bukve i javora, visoka šuma bukve, kitnjaka i graba. Veštački podignutih sastojina crnog bora, belog bora i smrče ima na površini od oko 77,0 ha. Prikaz tipova šuma u okviru lokaliteta sa površinama prikazan je tabelarno:

Tipovi šuma na lokalitetu „Rasovati kamen-Vetren-Vuz”

Visoka (jednodobna) šuma bukve	662,24 ha
Visoka (jednodobna) šuma bukve i javora	12,0 ha
Visoka (devastirana) šuma bukve	23,48 ha

Visoka (devastirana) šuma kitnjaka	39,29 ha
Visoka šuma bukve, kitnjaka i graba	15,80 ha
Izdanačka šuma bukve	311,07 ha
Izdanačka devastirana šuma bukve	21,94 ha
Izdanačka devastirana šuma bukve i javora	8,82 ha
Izdanačka šuma bukve i javora	61,93 ha
Vešt. podig. sastojina crnog bora, belog bora i smrče	77,0 ha
i dr.	23,95 ha
Ukupno	1.257,52 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 1.283,99 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 1.257,52 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 26,47 ha.

„RAVNO BUČJE”

Površina lokaliteta: 1 866 ha 35 a 57 m²

Opština Knjaževac (KO Aldina reka, KO Crni Vrh, KO Ravno Bučje, KO Tatrasnica)

Lokalitet „Ravno Bučje“ predstavlja severni deo lokaliteta „Sveti Nikola-Jabučko ravnište-Srebrna glava“ koji je prema Uredbi o zaštiti PP „Stara planina“, u režimu zaštite II stepena. Usled specifičnog reljefa i mogućnosti izdvajanja u jedinstvenu geomorfološku strukturu, Ravno Bučje je izdvojeno u zasebni lokalitet. Selo Ravno Bučje je skoro potpuno bez stanovništa.

Lokalitet „Ravno Bučje“ pruža se od Golaša, zatim južnom padinom Orlovog i Hajdučkog kamena sa obuhvatom područja sela Ravno Bučje i Svetonikolskog prevoja do zaseoka Gravaljosa. Predeono najimpozantnija pojava ovog prostora su sipari-plazevi i kameni tokovi na južnoj padini Orlovog i Hajdučkog kamena. Pojave kamenih tokova sreću se i na Golašu. Prevoj Sv. Nikola je značajan kao jedini putni pravac preko centralnog planiskog bila Stare planine, ne računajući i pravac preko Kadibogaza duž Novokoritske udoline.

U okviru lokaliteta „Ravno Bučje“, jednom delom ulazi GJ „Babin Zub-Orlov kamen-Golaš“ (odeljenja i delovi odeljenja: 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49) i GJ „Zaglavak II“ (odeljenja i delova odeljenja: 80, 81) nalaze se sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma u okviru lokaliteta „Ravno Bučje“

Visoka (jednodobna) šuma bukve	155,71 ha
Visoka devastirana šuma bukve	17,99 ha
Izdanačka šuma bukve	54,23 ha
Izdanačka devastirana šuma bukve	20,84 ha
Šikara graba	25,05 ha
Vešt. podig. sastojina smrče, crnog bora i bagrema	25,43 ha
i dr.	3,15 ha
Ukupno	302,40 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 542,97 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 302,40 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 240,57 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – rosulja (*Drosera rotundifolia*) i *Moehringia pendula*; fauna beskičmenjaka – *Dodecastichus aurosignatus*, *Kretania sephirus* i

Otiorhynchus splendidus; fauna ptica – kamenjarka (*Alectoris graeca*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), zmijar (*Circaetus gallicus*), mala sova (*Glaucidium passerinum*), jarebica (*Perdix perdix*) i čičak (*Spinus spinus*); fauna sisara – vuk (*Canis lupus*). Od faune riba, u reci je u gornjem toku prisutan potočni rak, a u donjem toku potočna pastrmka i potočni rak. U okviru lokaliteta izdvajaju se staništa prioritetna za zaštitu, i to: A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), C4.43 Silikatne rudine. U okviru lokaliteta „Ravno Bučje“ zastupljene su šume iz GJ „Babin zub-Orlov kamen-Golaš“. Kao najvrednija i najznačajnija šuma sa aspekta zaštite prirode izdvaja se visoka jednodobna šuma bukve (*Fagetum moesiaceae montanum*) 41a.

„BABIN ZUB“

Površina lokaliteta: 116 ha 83 a 11 m²

Opština Knjaževac (KO Crni Vrh)

Grad Pirot (KO Zaskovci)

Lokalitet „Babin zub“ se i prema Uredbi o zaštiti PP „Stara planina“ nalazi u režimu zaštite II stepena i predstavlja deo lokaliteta „Sveti Nikola-Jabučko ravnište-Srebrna glava“. Zbog vrednih bukovih šuma na ovom području, lokalitet „Babin zub“ je izdvojen u zaseban lokalitet i delimično proširen u cilju očuvanja vrednih šuma bukve.

Lokalitet „Babin zub“ u režimu zaštite II stepena obuhvata deo bukovih šuma ispod stena Babinog zuba. Lokalitet obuhvata deo GJ „Babin zub-Orlov kamen-Golaš“ (odeljenja i delovi odeljenja: 5, 6, 7, 8). Na području su prisutne visoka (jednodobna) šuma bukve i izdanačka šuma bukve, na ukupnoj površini od 104,47 ha. Prikaz tipova šuma na lokalitetu „Babin zub“ dat je tabelarno.

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 104,47 ha u državnom vlasništvu, dok šume sopstvenika nisu zastupljene.

„PAPRATNA“

Površina lokaliteta: 1 227 ha 57 a 55 m²

Opština Knjaževac (KO Gornja Kamenica, KO Papratna, KO Pričevac)

Lokalitet „Papratna“ se i prema Uredbi o zaštiti PP „Stara planina“ nalazi u režimu zaštite II stepena, kao što se i predlaže revizijom zaštite područja Stara planina. Granica i površina lokaliteta se razliku samo usled preciznijeg definisanja granice na osnovu podataka RGZ-a.

Papratna je lokalitet na kome se javlja zanimljiv paraleлизам i povijanje tokova Papratske i Pričevske reke po duboko usećenim klisurama. Klisurom Papratske reke presećena je krečnjačka greda Prisadnja-Vrtača (699-662 m), dok greda Ilinska-Levovska čuka (691-746 m) prati paraleлизам i povijanje tokova. Krečnjački kompleks lokaliteta Papratna deo je prostrane krečnjačke zone koja se od Device preko Tresibabe pruža sve do morfostrukture Stare planine. U ovom predelu izdvajaju se impozantne klisure, od kojih se kanjonska suteska Papratske reke kod Gornje Kamenice i klisura Korenatac Trgoviškog Timoka naslanjaju na izdvojeni lokalitet. U okviru složene geološke građe javlja se i složeni karst za razvojem većeg podzemnog sistema pećine Korenatac, dosada poznate dužine 1441 m (Milošević, 2019) ili Pričevska pećina dužine 163 m (Dinić, 1966). Ipak, karstne pojave na ovom području nisu dovoljno istražene.

U okviru lokaliteta „Papratna“ jednom delom zastupljene su šume iz GJ „Zaglavak II“ (odeljenja i delovi odeljenja: 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49). U okviru kojih se izdvajaju sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma na lokalitetu „Papratna“

Izdanačka šuma bukve	16,64 ha
----------------------	----------

Izdanačka devastirana šuma kitnjaka i graba	14,05 ha
Izdanačka devastirana šuma kitnjaka	8,82 ha
Izdanačka devastirana šuma kitnjaka i cera	2,28 ha
Šibljak grabića	338,91 ha
Veštački podignuta sastojina crnog bora	0,98 ha
Ukupno	381,68 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 608,66 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 381,68 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 226,98 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – *Ophioglossum vulgatum*; fauna sisara – vuk (*Canis lupus*), fauna vodozemaca i gmizavaca – smukulja (*Coronella austriaca*).

U Repušničkoj reci su na ovom lokalitetu prisutni potočna mrena i potočni rak, a u reci Papratni potočna mrena. U okviru lokaliteta izdvaja se i jedno staništa prioritetno za zaštitu – D1.4 Unutrašnjost pećina.

„ZLATARICA-VRTOVAC”
Površina lokaliteta: 92 a 19 m²
Opština Knjaževac (KO Vrtovac)

Lokalitet „Zlatarica-Vrtovac” je malo područje, vredno sa aspekta očuvanja faune vodozemaca. S obzirom da je lokalitet okružen poljoprivrednim zemljištem, izdvajanjem u režim zaštite II stepena omogućava se njegova bolja zaštita i praćenje stanja populacije ugroženih vrsta.

J. Cvijić (1903) pominje da je kod sela Balta Berilovca zapazio vrlo prostranu šljunkovitu ravan koja se zove Kržanica u kojoj ima zlata i iskopina radi njegovog ispiranja. Izgleda da se lokalitet „Zlatarica-Vrtovac” nalazi u nivou ove šljunkovite ravni i da su zabarene depresije na lokalitetu upravo ostaci nekih ranijih iskopavanja. U ovom kontekstu, predeo doline Crnovrške reke nizvodno od Balta Berilovca prema Kalni odgovara prostranoj šljunkovitoj ravnici razvijenoj u bar dva nivoa zasipanja. Bare na lokaliteu Zlatarice predstavljaju jedan od reprdukтивnih centara vodozemaca, ovde su zabeleženi sledeći predstavnici vodozemaca i gmizavaca: balkanski veliki mrmoljak (*Triturus ivanbureschi*), velika zelena žaba (*Pelophylax ridibundus*), običan mrmoljak (*Lissotriton vulgaris*), gatalinka (*Hyla arborea*), žutotrbi mukač (*Bombina variegata*), zelena krastača (*Bufo viridis*); belouška (*Natrix natrix*), poskok (*Vipera ammodytes*).

Na lokalitetu nisu zastupljene državne šume, dok se šume sopstvenika nalaze na površini od oko 30 a.

„TRESAVA JABUČKO RAVNIŠTE”
Površina lokaliteta: 4 ha 39 a 78 m²
Opština knjaževac (KO Čuštica)

Jabučko ravnište je područje koje je preprelo najveće promene u proteklih 10 godina i to usled urbanizacije ovog dela Stare palnine. Od nekada najvećeg tresetnog staništa na Staroj planini, ostao je manji fragment koji zavređuje strožiju zaštitu. Ovaj lokalitet se Uredbom o zaštiti PP „Stara planina” nalazi u režimu zaštite III stepena. Međutim, imajući u vidu da se radi o staništu prioritetskom za zaštitu na području Srbije, kao i bogatoj flori i vegetaciji, lokalitet se izdvaja u režim zaštite II stepena, što će onemogućiti dalju devastaciju ovog područja-

Tresava na Jabučkom ravništu predstavlja očuvanu visokoplaninsku tresavu na bočnoj, levoj strani i neposredno iznad korita Orlove reke na Jabučkom ravništu. Nekada je predstavljala najveće tresetno stanište na Staroj planini. Nakon urbanizacije ovog prostora, od nekadašnjeg tresetnog staništa ostao je samo manji fragment. Među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste biljaka – tresavski kaćun (*Dactylorhiza cordigera*), rosulja (*Drosera rotundifolia*), *Pseudorchis albida* i *Traunsteinera globosa* i mahovine iz roda *Sphagnum*. Iako devastiran, lokalite je i dalje od značaja u cilju očuvanja staništa. Od staništa prioritetnih za zaštitu izdvajaju se: C3.211 Vlažna planinska livada beskoljenke (*Molinia coerulea*), C3.216 Vlažna planinska travna zajednica vezlice (*Scirpus sylvaticus*), C4.431 Silikatna rudina metličavog vijuka (*Festuca paniculata*), C5.213 Okolopotočna visoka zelen kratkozrakastog anđeoskog korena (*Angelica brachyradia*), C5.313 Visokoplaninska nenitrifikovana zelen suručice (*Filipendula ulmaria*), C5.318 Visokoplaninska nenitrifikovana zelen balkanskog štavelja (*Rumex balcanicus*), E2.111 Siromašna tresava crne (*Carex nigra*) i zvezdaste oštrice (*Carex echinata*) i E2.221 Tresava belih mahovina (*Sphagnum spp.*) i rosulje (*Drosera rotundifolia*). Tresava na Jabučkom ravništu predstavlja jedan od objekata geološkog nasleđa Stare planine.

„RUDINA-MIDŽOR-VRAŽJA GLAVA”

Površina lokaliteta: 4 953 ha 76 a 60 m²

Opština Knjaževac (KO Crni Vrh)

Grad Pirot (KO Gostuša, KO Topli Do, KO Zavoj)

Novodefinisan lokalitet „Rudina-Midžor-Vražja glava“ predstavlja deo lokaliteta „Sveti Nikola-Jabučko ravnište-Srebrna glava“ koji se i Uredbom o zaštiti PP „Stara planina“ nalazi u režimu zaštite II stepena. U granicama lokaliteta nalazi se i najviši vrh Stare planine (Midžor, 2169 m). Izdvajanje u zaseban lokalitet omogućila je geomorfološka struktura, ali i činjenica da je ovaj prostor sa najvićem brojem slapova i vodopada na Staroj planini, kao i podatak da se na ovom potezu nalazi najveći broj biljnih vrsta Stare planine.

Lokalitet obuhvata basen Toplodolske reke sa padinama i kosama najviših planinskih vrhova Stare planine. Velikim delom lokalitetom su obuhvaćeni izvorišni delovi Toplodolske reke, posebno njene leve sastavnice Javorske reke. Ovo je i predeo sa najviše slapova i vodopada na Staroj planini na strukturnim i erozionim odsecima u celini u crvenim peščarima. Prema Bratkovoj strani i Belanu deo lokaliteta je i veliki strukturni odsek na Temačkoj dislokaciji. U predelu lokaliteta dominiraju planinske padine i kose i rečna dolinska morfologija sa razvojem sekundarnih koluvijalnih i proluvijalnih procesa u uslovima pluvio-nivalnog rečnog režima.

Sa aspekta biodiverziteta, lokalitet „Rudina-Midžor-Vražja glava“ je jedan od najbogatijih delova Stare planine. Među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – planinski javor (*Acer heldreichii*), trajnociveti jedić (*Allium melanantherum*), medveđe grožđe (*Arctostaphylos uva-ursi*), *Botrychium matricariifolium*, *Campanula thrysoides*, *Campanula wanneri*, žuti zvončić (*Cardamine amara balcanica*), pančićeva palamida (*Cirsium heterotrichum*), alpska pavit (*Clematis alpina alpina*), mečja leska (*Corylus colurna*), tresavski kaćun (*Dactylorhiza cordigera*), *Dactylorhiza majalis*, *Dianthus moesiacus*, rosulja (*Drosera rotundifolia*), lincura (*Gentiana lutea*), *Gentiana punctata*, *Geum coccineum*, frivaldijev vranjak (*Gymnadenia frivaldii*), *Lactuca aurea*, *Minuartia bulgarica*, *Moehringia pendula*, *Pastinaca hirsuta*, *Pedicularis brachyodonta*, *Primula halleri*, *Primula minima*, *Pseudorchis albida albida*, *Pyrola rotundifolia*, *Rhodiola rosea*, *Ribes alpinum*, *Saxifraga pedemontana cymosa*, *Symphyandra wanneri*, *Traunsteinera globosa*, *Trollius europaeus* i *Veronica baumgartenii*; fauna beskičmenjaka – *Acallocrates colonellii*, *Argoptochus viridilimbatus*, staroplaninska bolorija (*Boloria eunomia*), *Bryaxis beroni*, *Canthophorus impressus*, *Carabus cavernosus*, *Carabus*

ulrichii, *Ceriana conopsoides*, *Cheilosia redi*, *Cheilosia rhynchops*, *Chrysotoxum tomentosum*, *Cionus hypsibatus*, rodopska nimfa (*Coenonympha rhodopensis*), *Copris lunaris*, *Cordulegaster heros*, *Dodecastichus aurosignatus*, *Echinodera graeca*, mala erebija (*Erebia orientalis*), *Eumerus clavatus*, *Hammerschmidtia ferruginea*, *Lejota ruficornis*, *Limatogaster moesiaca*, *Merodon aerarius*, *Merodon balkanicus*, *Merodon calidus*, *Ochodaeus chrysomeloides*, *Otiorhynchus cymophanus*, *Otiorhynchus juglandis*, *Otiorhynchus rambouseki*, *Otiorhynchus splendidus*, *Otiorhynchus verrucipes*, *Paragus kopdagensis*, apolon (*Parnassius apollo*), *Pheggomisetes globiceps*, *Pholidoptera aptera*, planinski plavac (*Polyommatus eros*), *Psorodonotus fieperi*, *Sitona sulcifrons* i *Trechus priapus*; fauna vodozemaca i gmizavaca – šarka (*Vipera berus*), životni gušter (*Zootoca vivipara*) i žaba travnjača (*Rana temporaria*); fauna ptica – crni lešinar (*Aegypius monachus*), jastreb (*Accipiter gentilis*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), orao krstaš (*Aquila heliaca*), zmijar (*Circaetus gallicus*), golub dupljaš (*Columba oenas*), planinski detlić (*Dendrocopos leucotos*), planinska ušata ševa (*Eremophila alpestris*), stepski soko (*Falco cherrug*), sivi soko (*Falco peregrinus*), siva vetruška (*Falco vespertinus*), mala sova (*Glaucidium passerinum*), beloglavi sup (*Gyps fulvus*), obična beloguza (*Oenanthe oenanthe*), jarebica (*Perdix perdix*), planinski popić (*Prunella collaris*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*) i veliki tetreb (*Tetrao urogallus*); fauna sisara – vuk (*Canis lupus*) i puh orašar (*Muscardinus avellanarius*). Od faune riba, u Studenačkoj reci je prisutna potočna pastrmka, a u Javorškoj reci potočna mrena i potočni rak. Na ovom području nalazi se i veliki broj staništa prioritetnih za zaštitu, i to su: A2.51 Šume kitnjaka, A3.22 Brdske šume bukve, A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), A6.12 Šume smrče (*Picea abies*), B4.21 Vrištine borovnica (*Vaccinium spp.*) i mečjeg grođa (*Arctostaphylos spp.*), B4.211 Vriština borovnice (*Vaccinium myrtillus*), B5.12 Šibljaci obične kleke (*Juniperus communis*), B6.11 Šibljaci bora krivulja (*Pinus mugo*), C1.321 Suva karbonatna livada velškog vijuka (*Festuca gr. valesiaca*), C1.324 Suva karbonatna livada šilje (*Danthonia calycina*), C1.521 Suva karbonatna livada velškog vijuka (*Festuca valesiaca*), C1.523 Suva silikatna livada vijuka (*Danthonia calycina*), C1.525 Siva silikatna livada rosulja (*Agrostis spp.*), C1.527 Suva silikatna livada sitne busike (*Deschampsia flexuosa*), C1.521 Suvi silikatni kamenjar čuvarkuća (*Sempervivum spp.* i *Jovibarba spp.*), C2.3 Umereno vlažne planinske livade, C2.31 Umereno vlažne planinske livade, C2.313 Umereno vlažna planinska livada ovsenice (*Arrhenatherum elatius*), C2.319 Umereno vlažna planinska livada pasjače (*Brachypodium pinnatum*), C2.321 Umereno vlažna planinska livada pasjače (*Brachypodium pinnatum*), C3.21 Vlažne planinske livade i srodne travne zajednice, C3.211 Vlažna planinska livada beskoljenske (*Molinia coerulea*), C3.213 Vlažna planinska livada sita (*Juncus spp.*), C3.216 Vlažna planinska travna zajednica vezlice (*Scirpus sylvaticus*), C4.22 Karbonatne rudine, C2.33 Umereno vlažne planinske livade, C2.34 Umereno vlažne planinske livade, C2.35 Umereno vlažne planinske livade, C2.36 Umereno vlažne planinske livade, C2.37 Umereno vlažne planinske livade, C2.38 Umereno vlažne planinske livade i C2.39 Umereno vlažne planinske livade, C2.320 Umereno vlažna planinska livada pasjače (*Brachypodium pinnatum*), C4.43 Silikatne rudine, C4.431 Silikatna rudina metličavog vijuka (*Festuca paniculata*), C5.21 Okolopotočne visoke zeleni, C5.213 Okolopotočna visoka zelen kratkozrakastog andeoskog korena (*Angelica brachyradia*), C5.214 Okolopotočna visoka zelencrnog omana (*Telekia speciosa*), C5.31 Visokoplaninske nenitrifikovane visoke zeleni, C5.311 Visokoplaninska nenitrifikovana visoka zelen visoke busike (*Deschampsia caespitosa*), C5.313 Visokoplaninska nenitrifikovana visoka zelen suručice (*Filipendula ulmaria*), C5.316 Visokoplaninska nenitrifikovana visoka zelen siparske vodenike (*Cirsium appendiculatum*), C5.317 Visokoplaninska nenitrifikovana visoka zelen rodopskog blaženka (*Geum rhodopaeum*), C5.318 Visokoplaninska nenitrifikovana visoka zelen balkanskog štavelja (*Rumex balcanicus*), C5.321 Visokoplaninska nenitrifikovana visoka zelen alpskog štavelja (*Rumex alpinus*), D3.22 Subalpijsko-alpijske silikatne suve stene i klifovi, D3.225

Subalpijsko-alpijska silikatna suva stena lerhenfeldovog pucavca (*Silene lerchenfeldiana*), E2.111 Siromašna tresava crne (*Carex nigra*) i zvezdaste oštice (*Carex echinata*), E2.113 Siromašna tresava uskolisnog vetrogona (*Eriophorum angustifolium*), E2.21 Tresave oštrica (Cyperaceae) i trava (Poaceae), E2.221 Tresava belih mahovina (*Sphagnum spp.*) i rosulje (*Drosera rotundifolia*) i E3.11D Bogata tresava širokolisnog vetrogona (*Eriophorum latifolium*).

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu su: Piljski vodopad, Kurtulski vodopad, Čunguljski vodopad, Jerišorski vodopadi, erozioni ostenjaci kod Vražije glave, glaci-nivacioni cirk sa nivacionim bedemom kod Žarkove čuke, klizeći blokovi na severozapadnoj padini Midžora i klizeći blokovi kod Ivankovice.

U okviru lokaliteta „Rudina-Midžor-Vražja glava“ državne šume su zastupljene sa dve GJ – „Stara planina II-Topli Dol“ (odeljenja i delovi odeljenja: 45, 46, 47, 50, 51, 53-96, 100-107) i „Babin Zub-Orlov kamen-Golaš“ (odeljenja i delovi odeljenja: 9, 10, 11, 12, 13, 27, 28). Na području GJ „Stara planina II-Topli Dol“ izdvajaju se sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma u okviru lokaliteta „Rudina-Midžor-Vražja glava“ (GJ „Stara planina II-Topli Dol“)

Visoka (jednodobna) šuma bukve	306,51ha
Visoka (raznodbna) šuma bukve	190,16 ha
Visoka devastirana šuma bukve	194,62 ha
Visoka šuma jele, bukve i smrče	3,49 ha
Visoka devastirana šuma bukve i kitnjaka	75,25 ha
Visoka šuma bukve i kitnjaka	18,61 ha
Visoka šuma jele i bukve	53,97 ha
Izdanačka devastirana šuma kitnjaka	29,85 ha
Izdanačka devastirana šuma kitnjaka i bukve	28,13 ha
Veštački podignute sastojine smrče	71,77 ha
i dr.	28,29 ha
Ukupno	1.000,65 ha

Na području GJ „Babin Zub-Orlov kamen-Golaš“ nalaze se sl. tipovi šuma:

Tipovi šuma u okviru lokaliteta „Rudina-Midžor-Vražja glava“ (GJ „Babin Zub-Orlov kamen-Golaš“)

Visoka (jednodobna) šuma bukve	45,53 ha
Visoka devastirana šuma bukve	0,74 ha
Izdanačka šuma bukve	19,26 ha
Izdanačka devastirana šuma bukve	3,27 ha
Veštački podignuta sastojina smrče	14,26 ha
Ukupno	83,06 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 1.403,77 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 1.083,71 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 320,06 ha.

„ARBINjE“

Površina lokaliteta: 1 517 ha 82 a 18 m²

Opština Pirot (KO Dojkinci, KO Gostuša)

Lokalitet „Arbinje“ je deo nekadašnjeg Strogog prirodnog rezervata „Smrče“ i deo lokaliteta „Sveti Nikola-Jabučko ravnište-Srebrna glava“ koji se i Uredbom o zaštiti PP „Stara planina“ nalazi u režimu zaštite drugog stepena. Strogi prirodni rezervat „Smrče“ je zaštićen 1985. godine i obuhvatao je autohtonu šumsku zajednicu visokoplaninske smrče (*Piceetum excelsae serbicum* Rudski, 1949), ukupne površine 8,70 ha. Najlepše smrčeve šume balkanskog borelanog tipa na Staroj planini, a i u Srbiji, nalaze se upravu na lokalitetu „Arbinje“ (Ostojić, D., 2001). Revizija zaštite je pokazala da područje Arbinja zaslužuje izdvajanje u zaseban lokalitet u cilju očuvanja smrčevih šuma, jednog od najlepših vodotka Stare planine – Dojkinačku reku, vodopad Tupavicu na Dojkinačkoj reci, kao i brojne tresetne mikrolokacije duž Dojkinačke reke u kojima dominiraju sfagnumske mahovine u zajednici sa biljkama mesožderkama (*Drosera rotundifolia* i *Pinguicula balcanica*).

Arbinje je lokalitet u izvorištu Dojkinačke reke kojim je obuhvaćen i deo njegove dolinske strane prema Čuki (1458 m) i mestu „Klisura“. U morfološkom pogledu u ovom predelu se izdvajaju pojave prostranih i impozantnih plavina u kojima se uočavaju obluci prečnika i preko 1 m, kao i zona sa drobinom i blokovima na padinama, reliktног karaktera.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – planinski javor (*Acer heldreichii*), trajnociveti jedić (*Aconitum anthora*), *Allium melanantherum*, žuti zvončić (*Campanula thrysoides*), *Cardamine amara balcanica*, alpska pavit (*Clematis alpina alpina*), tresavski kaćun (*Dactylorhiza cordigera bosniaca*), rosulja (*Drosera rotundifolia*), barska kalužđarka (*Epipactis palustris*), grčki trolist (*Menyanthes trifoliata*), *Pastinaca hirsuta*, barski ušljivac (*Pedicularis palustris palustris*), *Pinguicula balcanica*, *Pseudorchis albida albida*, *Pyrola media*, *Pyrola minor minor*, *Pyrola rotundifolia rotundifolia*, *Saxifraga pedemontana cymosa*, karpatska točija (*Tozzia alpina carpathica*) i *Trollius europaeus*; beskičmenjaci – *Brachyopa vittata*, *Cheilosia pubera*, *Chrysotoxum fasciolatum*, *Eristalis rupium*, *Isophya obtusa*, *Otiorhynchus splendidus*, apolon (*Parnassius apollo*), planinski plavac (*Polyommatus eros*), *Sitona sulcifrons* i *Trichopsomyia flavitarsis*; fauna vodozemaca i gmizavaca – živorodni gušter (*Zootoca vivipara*), šarka (*Vipera berus*) i žaba travnjača (*Rana temporaria*); fauna ptica – jastreb (*Accipiter gentilis*), kamenjarka (*Alectoris graeca*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), zmijar (*Circaetus gallicus*), orao kliktaš (*Clanga pomarina*), golub dupljaš (*Columba oenas*), planinski detlić (*Dendrocopos leucotos*), planinska ušata ševa (*Eremophila alpestris*), sivi soko (*Falco peregrinus*), patuljasti orao (*Hieraetus pennatus*), mediteranska beloguza (*Oenanthe hispanica*), obična beloguza (*Oenanthe oenanthe*), jarebica (*Perdix perdix*), planinski popić (*Prunella collaris*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*) i veliki tetreb (*Tetrao urogallus*); fauna sisara – slepo kuće (*Spalax leucodon*) i tekunica (*Spermophilus citellus*).

Od faune riba, u Dojkinačkoj reci prisutni su peš i potočna pastrmka. U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A2.51 Šume kitnjaka, A2.61 Šume kitnjaka i graba, A3.22 Brdske šume bukve, A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), A6.12 Šume smrče (*Picea abies*), A8.13 Šume lišćara i smrče (*Picea abies*) i jele (*Abies alba*), C2.31 Umereno vlažne planinske livade, C4.22 Karbonatne rudine, C4.43 Silikatne rudine, C5.31 Visokoplaninske nenitrifikovane visoke zeleni, F3.21 Višegodišnje amfibische zajednice.

U okviru lokaliteta „Arbinje“, zastupljene su državne šume GJ „Stara planina II-Arbinje“ (odeljenja i delovi odeljenja: 22-56, 58) i „Stara planina I-Široke Luke“ (odeljenje 22/e). Kao najzastupljenija vrsta drveća na ovom lokalitetu izdvajaju se bukva i smrča. U okviru navedenih GJ zastupljeni su sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma u okviru lokaliteta „Arbinje“

Visoka (raznodbna) šuma bukve	293,84 ha
Visoka (jednodbna) šuma bukve	151,11 ha
Visoka prebirna šuma jele, bukve i smrče	255,80 ha

Visoka šuma smrče	128,62 ha
Visoka šuma smrče i bukve	39,89 ha
Visoka šuma bukve i smrče	13,59 ha
Izdanačka šuma bukve	74,19 ha
Veštački podignuta sastojina smrče	75,20 ha
Ukupno	1.032,24 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 1.121,31 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 1.032,24 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 89,07 ha.

„VRTIBOG-MRAMOR”

Ukupna površina lokaliteta: 2 194 ha 23 a 53 m²

Grad Pirot (KO Bela, KO Dojkinci, KO Gostuša, KO Pakleštica)

Novodefinisani lokalitet „Vrtibog-Mramor” je redefinisan i povećan u odnosu na lokalitet Vrtibog prema Uredbi o zaštiti PP „Stara planina”, kojom je Vrtibog takođe u režimu zaštite II stepena. Vrtibogu je pridodato područje Mramora kako bi se geomorfološki formirala celina. Visoko planinski pašnjaci Vrtiboga su stanište strogo zaštićene vrste sisara – tekunica (*Spermophilus citellus*) čije je ovo jedino stanište na području Stare planine.

Vrtibog-Mramor je deo prostranog krečnjačkog platoa na kome se izdvaja složena uvala Vrtibog sa Vrhom (1588 m) i južna padina Mramora (1759 m) i Belana (1582 m). Pored Vrtiboga za koji je izneto shvatanje da je veliki paleo oblik karstnog reljefa (Gavrilović, D i Lj., 1998), na ovom prostoru sreću se vrtače, manje uvale i sekundarne pojave poniranja površinskih tokova. Zabeležene su i izdužene nivacione uloke po pravcima oticanja otopljenih snežnice nekadašnjih snežnika. Predeo Vrtiboga je tipična planinska stepa zahvaljujući još uvek aktivnom stočarstvu.

Vrbog predstavlja stanište strogo zaštićene vrste sisara – tekunica (*Spermophilus citellus*). Vegetaciju čine umereno vlažni pašnjaci i niske livade koje su se nekada redovno kosile ili služile za napasanje stoke, a kojima izgled određuju srednje visoke mezofilne trave *Cynosurus cristatus*, *Agrostis stolonifera*, *Agrostis capillaris*, *Festuca nigrescens* ili niska busenasta vrsta *Nardus stricta*. Od retkih i značajnih vrsta beskičmenjaka registrovane su *Cheilosia carbonaria*, *Cheilosia rhynchops*, *Merodon aerarius*, *Merodon balkanicus*, *Orthonevra montana*, *Sitona sulcifrons*, *Sphegina latifrons*, *Sphegina sublatifrons* i *Xylota xanthocnema*; fauna vodozemaca i gmizavaca – šarka (*Vipera berus*), životni gušter (*Zootoca vivipara*) i žaba travnjača (*Rana temporaria*); fauna ptica – suri orao (*Aquila chrysaetos*), orao krstaš (*Aquila heliaca*) i stepski soko (*Falco cherrug*). Od prioritetnih staništa za zaštitu izdavaju se: C1.32 Suve karbonatne livade i kamenjari, C2.21 Umereno vlažne brdske livade, C2.31 Umereno vlažne planinske livade C2.41 Umereno vlažne panonske livade i C4.43 Silikatne rudine.

U okviru lokaliteta „Vrtibog” zastupljene su šume pri GJ „Stara planina II-Arbinje” (odeljenja i delovi odeljenja: 22) i GJ „Zavoj” (odeljenja i delovi odeljenja: 37, 38, 39, 52). Tipovi šuma prisutni na ovom lokalitetu prikazani su tabelarno:

Tipovi šuma u okviru lokaliteta „Vrtibog-Mramor”

Izdanačka šuma bukve	68,71 ha
Devastirana šuma bukve	12,87 ha
Šikara graba	8,95 ha
Ukupno	90,53 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 149,88 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 90,53 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 59,35 ha.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se nalazi uvala Vrtibog.

„PONOR”

Ukupna površina lokaliteta: 640 ha 17 a 40 m²

Grad Pirot (KO Brlog, KO Dojkinci)

„Ponor” je revizijom zaštite izdvojen u zaseban lokalitet u cilju očuvanja uvale Ponor i visokoplaninske vegetacije i staništa retkih i ugroženih vrsta ovog prostora kao posebne prirodne vrednosti Stare planine. Uredbom o zaštiti PP „Stara planina”, „Ponor” je bio u režimu zaštite III stepena.

Ponor je naziv za prostranu kontaktnu uvalu iznad sela Dojkinci, mada istoimena uvala postoji i iznad sela Jelovice. Svojstvo kontaktnosti potiče od odnosa crvenih peščara i krečnjaka. U okviru uvale izdvajaju se dva ponorska sistema, od kojih je veći sa poniranjem duž strukturnih kanala pećine na Ponoru. U okviru uvale zapaža se i jedan izraziti terasni nivo kao pokazatelj faznosti njenog usecanja. Južni deo lokaliteta obuhvata Bodinu stranu i vrh Bandera (1476 m) sa pojavnama razvoja specifične i nedovoljno istražene karstno-nivacione morfologije.

U okviru lokaliteta „Ponor”, zastupljene su šume pri GJ „Stara planina I-Široke luke” (odeljenja i delovi odeljenja: 17, 21, 22) i GJ „Stara planina II-Arbinje” (odeljenja i delovi odeljenja: 58, 59), u okviru kojih se kao najvrednija izdvaja visoka raznодobna šuma bukve na površini od 16,97 ha.

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 19,32 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 16,97 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 2,35 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – rosulja (*Drosera rotundifolia*) i

Geum coccineum; beskičmenjaci – *Argoptochus viridilimbatus*, *Broughtonia domogledi*, mala erebija (*Erebia orientalis*), balkanska skrivalica (*Hipparchia volgensis*), plamenac (*Lycaena helle*), *Otiorhynchus zebei* i *Psorodonotus fieberi*; fauna gmizavaca i vodozemaca – živorodni gušter (*Zootoca vivipara*), šarka (*Vipera berus*) i žaba travnjača (*Rana temporaria*); fauna ptica – jastreb (*Accipiter gentilis*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), orao kliktaš (*Clanga pomarina*), planinski detlić (*Dendrocopos leucotos*), sivi soko (*Falco peregrinus*) i jarebica (*Perdix perdix*). U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A3.23 planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), C2.31 Umereno vlažne planinske livade, C4.22 Karbonatne rudine, C4.43 Silikatne rudine, F3.21 Višegodišnje amfibiose zajednice.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se nalazi uvala Ponor kod Dojkinaca.

„GOLAŠ”

Ukupna površina: 659 ha 17 a 40 m²

Grad Pirot (KO Koprivštica, KO Nišor, KO Oreovica)

Revizijom zaštite područja Stare planine utvrđena je potreba proširenja zaštićenog područja u delu koji se naziva Golaš, a koji je samo manjim delom bio obuhvaćen Uredbom o zaštiti PP „Stara planina”. Na ovom lokalitetu utvrđene su značajne prirodne i predeone vrednosti. Lokalitetom je obuhvaćeno i naselje Oreovica, koje predstavlja tipično starioplaninsko selo sa autentičnom arhitekturom.

U okviru lokaliteta „Golaš” zastupljene su šume koje pripadaju GJ „Nišava” (odeljenja i delovi odeljenja: 48, 49) i GJ „Zavoj” (odeljenja i delovi odeljenja: 48, 49, 69, 70, 71, 73, 83, 87), sa površinom od 96,44 ha. Tipovi šuma na lokalitetu prikazani su tabelarno:

Tipovi šuma na lokalitetu „Golaš”

Izdanačka šuma bukve	0,08 ha
Šibljak grabića	42,34 ha
Šikara graba	53,38 ha
Veštački podignuta sastojina crnog bora	0,64 ha
Ukupno	96,44 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 105,74 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 96,44 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 9,30 ha.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktnim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: beskičmenjaci – planinski plavac (*Polyommatus eros*); fauna vodozemaca i gmizavaca – smukulja (*Coronella austriaca*) i kratkonogi gušter (*Ablepharus kitaibelii*); fauna ptica – buljina (*Bubo bubo*), crna roda (*Ciconia nigra*), zmijar (*Circaetus gallicus*), eja livadarka (*Circus pygargus*), planinski detlić (*Dendrocopos leucotos*), belovrata muharica (*Ficedula albicollis*) i grlica (*Streptopelia turtur*); fauna sisara – šumski puh (*Dryomys nitedula*) i vuk (*Canis lupus*). U okviru lokaliteta izdvajaju se i sledeća staništa prioritetna za zaštitu: A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), C1.32 Suve karbonatne livade i kamenjari, C2.41 Umereno vlažne planinske livade i D3.11 Brdsko-planinske karbonatne suve stene i klifovi.

„ŠIROKE LUKE”

Površina lokaliteta: 2 111 ha 72 a 69 m²

Grad Pirot (KO Dojkinci, KO Jelovica)

Revizijom zaštite, područje Širokih luka izdvojeno je u zaseban lokalitet, s obzirom da se radi o području vrednih bukovih šuma.

Lokalitet „Široke luke” obuhvata deo basena izvorišta Jelovičke reke između platoa Koprena i Tupanca. Predstavlja jedno od bogatijih prostora Stare planine različitim vrstama divljači. Na prostoru Širokih Luka zabeleženo je prisustvo većih krda divljih svinja (*Sus scrofa*), a kamerama za praćenje životinja na hranilištu je registrovan i mrki medved (*Ursus arctos*). Na lokalitetu je postavljen i veći broj veštačkih duplji u cilju povećanja broja gnezđenja različitih vrsta sova. U Jelovičkoj reci prisutna je potočna pastrmka.

Na području lokaliteta zastupljene su šume GJ „Stara planina I-Široke luke” (odeljenja i delovi odeljenja: 5, 6, 9, 10, 11, 16, 18-32, 34, 39-83), na površini od 1846,78 ha, u okviru kojih se izdvajaju sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma na lokalitetu „Široke luke”

Visoka (jednodobna) šuma bukve	850,58 ha
Izdanačka šuma bukve	54,34 ha
Visoka (raznodbodna) šuma bukve	343,70 ha
Visoka šuma bukve i smrče	291,40 ha
Šikara bukve	49,18 ha
Vešt. podig. sastojina ariša, belog bora, crnog bora i smrče	194,00 ha
i dr.	63,58 ha
Ukupno	1.846,78 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 1.846,78 ha u državnom vlasništvu, dok šume sopstvenika nisu zastupljene na ovom lokalitetu.

„TEMŠTICA”

Ukupna površina lokaliteta: 1 117 ha 76 a 75 m²

Grad Pirot (KO Pokrevenik, KO Temska, KO Zavoj)

Revizijom zaštite lokalitet „Temštica” je ostao u režimu zaštite drugog stepene sa površinom povećanom za oko 300 ha usled usklađivanja granica lokaliteta sa podacima RGZ-a.

Lokalitet obuhvata delove kanjona Toplodolske reke i Visočice i kanjona Temske sa velikim dolinskim meandrom koji je uvršten na spisak inventara geonasleđa Srbije. U predelu lokaliteta posebno su impresivne litice i odseci u crvenim peščarima duž dolina pomenutih reka. U ovom predelu se mestimično na strmim dolinskim stranama javljaju i plitke suve doline i jaruge, koje su povremeno pravci blatnih bujica i pojava proluvijalnih procesa. Na visećoj dolini Bukovački do javlja se i jedan vodopad. Veća akumulacija bigra je na Suvom vrelu kod manastira Sv. Đorđa.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljaka – frivaldijev vranjak (*Gymnadenia frivaldii*), *Moehringia pendula* i *Sedum stefco*; beskičmenjaci – *Cheilosia brunnipennis*, *Cheilosia cumanica*, *Cheilosia orthotricha*, *Cheilosia pascuorum*, *Cheilosia redi*, *Cheilosia uviformis*, *Cordulegaster heros*, balkanska skivalica (*Hipparchia volgensis*), apolon (*Parnassius apollo*) i *Sitona sulcifrons*; fauna vodozemaca i gmizavaca – šumska kornjača (*Testudo hermanni*) i žaba travnjača (*Rana temporaria*); fauna ptica – jastreb (*Accipiter gentilis*), buljina (*Bubo bubo*), crna roda (*Ciconia nigra*), zmijar (*Circaetus gallicus*), sivi soko (*Falco peregrinus*), mala muharica (*Ficedula parva*) i grlica (*Streptopelia turtur*); fauna sisara – šumski puh (*Dryomis nitedula*) i vidra (*Lutra lutra*). Od faune riba, u reci Temštići su prisutne potočna pastrmka i dvoprugasta uklija, a u Toplodolskoj reci dvoprugasta uklija, potočna mrena i klen.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se nalazi dolinski meandar Temštice.

U okviru lokaliteta „Temštica” zastupljene su šume pri GJ „Stara planina II-Topli Dol” (odeljenja i delovi odeljenja: 1, 2, 4, 5, 10, 11, 111, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123), GJ „Nišava” (odeljenja i delovi odeljenja: 42, 43, 44, 45) i GJ „Zavoj” (odeljenja i delovi odeljenja: 1, 77, 78, 79, 80, 81). U okvru lokaliteta izdvajaju se sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma u okviru lokaliteta „Temštica”

Izdanačka devastir. šuma kitnjaka i cera	103,76 ha
Izdanačka šuma cera	18,94 ha
Izdanačka šuma cera i sladuna	8,77 ha
Šibljak grabića	239,41 ha
Šikara graba	283,52 ha
Šikara kitnjaka	24,27 ha
Veštački podignuta sastojina crnog bora	6,72 ha
i dr.	25,25 ha
Ukupno	710,64 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 850,77 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 710,64 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 140,13 ha.

„TUPANAC”

Površina lokaliteta: 2 671 ha 99 a 22 m²

Opština Dimitrovgrad (KO Gornji Krivodol, KO Senokos)

Grad Pirot (KO Jelovica, KO Rosomač)

Revizijom zaštite područja Stare planine, ukazana je potreba za izdavajanjem lokaliteta „Tupanac” iz postojećeg lokaliteta u režimu zaštite II stepena (Sv. Nikola-Jabučko ravnište-Srebrena glava). „Tupanac” predstavlja geomorfološku celinu u slivu Rosomačke i Kameničke reke. Na ovom lokalitetu zabeležen je veći broj paleontoloških nalaza.

Tupanac je lokalitet koji obuhvata planinske kose i doline u okviru slivova Rosomačke i Kameničke reke. Osnovno morfološko obeležje predela su strme strane planinskih kosa sa pojavama proluvijalnih plavina na mestima manjeg pada rečnih dolina ili spoja više dolina. Jedno od obeležja ovog lokaliteta je i pojava stena sa fosilima, na osnovu čega su idvojeni značajniji objekti geonasleđa.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljaka – *Cardamine amara balcanica*, bor krivulj (*Pinus mugo*) i *Trollius europaeus*; fauna vodozemaca i gmizavaca – šarka (*Vipera berus*), životni gušter (*Zootoca vivipara*) i žaba travnjača (*Rana temporaria*); fauna ptica – zmijar (*Circaetus gallicus*) i planinska ušata ševa (*Eremophila alpestris*); fauna sisara – vuk (*Canis lupus*). Od faune riba, u reci Vrla bara, Rosomačkoj i Vodeničkoj reci, prisutna je potočna pastrmka. Od staništa prioritetnih za zaštitu izdvajaju se: A3.23 Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), A3.23 Planinske šume mezijske bukve (*Fagus moesiaca*), A3.81 Šume breze (*Betula pendula*), B4.21 Vrištine borovnica (*Vaccinium spp.*) i mečjeg grožđa (*Arctostaphylos spp.*), B6.11 Šibljaci bora krivulja (*Pinus mugo*), C1.32 Suve karbonatne livade i kamenjari, C4.43 Silikatne rudine, C5.31 Visokoplaninske nenitrifikovane visoke zeleni.

U okviru lokaliteta „Tupanac” zastupljene su šume GJ „Stara planina I-Prelesje” (odeljenja i delovi odeljenja: 2-14, 24-44, 49, 52, 55, 56, 57, 60, 61, 62, 68, 69, 70,) i GJ „Stara planina I-Široke luke” (odeljenja i delovi odeljenja: 81), sa površinom od 1579,64 ha. U okviru navedenih GJ izdvajaju se sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma u okviru lokaliteta „Tupanac”

Visoka (jednodobna) šuma bukve	516,23 ha
Visoka (raznodbina) šuma bukve	56,22 ha
Visoka devastirana šuma smrče	2,93 ha
Visoka šuma smrče i bukve	15,64 ha
Visoka šuma bukve i smrče	16,20 ha
Izdanačka šuma bukve	649,63 ha
Šikara bukve	146,21 ha
Izdanačka šuma breze i jasike	6,37 ha
Izdanačka šuma jasike	2,02 ha
Šibljak grabića	23,45 ha
Veštački podignuta sastojina smrče	144,74 ha
Ukupno	1.579,64 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 2.005,87 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 1.579,64 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 426,23 ha.

„ROSOMAČ”

Površina lokaliteta: 434 ha 94 a 79 m²

Grad Pirot (KO Rosomač, KO Slavinja, KO Visočka Ržana)

Revizijom zaštite lokalitet „Rosomač” je ostao u režimu zaštite drugog stepene sa neznatno povećanom površinom. Rosomački lonci, odnosno Slavinjsko grlo, prepoznatljiv su fenomen i jedan od najreprezentativnijih oblika geonasleđa Stare planine.

Lokalitetom „Rosomač” obuhvaćen je deo Rosomačkog vrha (1236 m) kao sekundarna monoklinalna struktura na jugu Stare planine i kanjonska suteska na Rosomačkoj reci dužine 300 m i dubine 20-30 m. Kratki kanjon Rosomačke reke usećen je u horizontalne slojeve sa izrazitim primerima uklještenih-dolinskih meandara i evorsionih lonaca, karakterističnih za ovakve delove dolina. Rosomački kanjon je jedna od čestih turističkih destinacija na Staroj planini i do njega se najlakše dolazi uz Rosomačku reku iz sela Slavinje.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – zavrata crvena (*Cephalanthera rubra*); fauna beskičmenjaka – balkanska skrivalica (*Hipparchia volgensis*), vikrama (*Pseudophilotes vicrama*) i tamni livadar (*Thymelicus acteon*); fauna ptica – suri orao (*Aquila chrysaetos*), riđi mišar (*Buteo rufinus*), zmijar (*Circaetus gallicus*), jarebica (*Perdix perdix*) i grlica (*Streptopelia turtur*). Od faune riba, u Rosomačkoj reci je prisutna potočna pastrmka. Od staništa prioritetnih za zaštitu izdvajaju se D3.11 Brdsko-planinske karbonatne suve stene i klifovi.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se prostire paleontološki nalaz Jelovica-Rsovci, smena trijasa, jure i donje krede, razvoj mezozojskih tvorevina, profil tipskog razvića jure srednjeg pojasa Karpato-balkanida – pored puta kod Rosomača i suteska Rosomačke reke (Slavinjski lonci).

„VLADIKINA PLOČA”

Površina lokaliteta: 1 605 ha 71 a 88 m²

Grad Pirot (KO Brlog, KO Pakleštica, KO Rsovci, KO Visočka Ržana)

Lokalitet „Vladikina ploča” u približno istoj površini utvrđen je i Uredbom o zaštiti PP „Stara planina”. Vrednost lokaliteta ogleda se u očuvanosti i reprezentativnosti objekta geonasleđa – kanjon Vladikina ploča, kao i u paleontološkim nalazištima iz perioda trijasa, jure i donje krede.

Vladikina ploča je predeo doline Visočice duž kanjona Vladikina ploča i krečnjačka padina-Rudina, njene desne dolinske strane. Duž kanjona ističu se dolinski ili uklješteni meandri i više desetina speleoloških objakata od kojih je najznačajnija pećina Vladikina ploča, novijim istraživanjima poznata na dužini od preko 2400 m (Milosavljević, 2019). Istočno od Vladikine ploče je predeo Rudine sa značajnim geološkim profilima, po čemu se sa delom oko Vrela na spoju Dojkinačke i Jelovičke reke, smatra za jedan od najznačajnijih geoloških lokaliteta Stare planine (Andđelković, 1996).

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – planinski javor (*Acer heldreichii*), *Anacamptis pyramidalis*, *Campanula wanneri*, tresetni kačun (*Dactylorhiza cordigera*) i *Rhodiola rosea*; beskičmenjaci – *Cephennium serbicum*, balkanska skrivalica (*Hipparchia volgensis*) i vikrama (*Pseudophilotes vicrama*); fauna gmizavaca i vodozemaca – šumska kornjača (*Testudo hermanni*), šarka (*Vipera berus*) i žaba travnjača (*Rana temporaria*); fauna ptica – suri orao (*Aquila chrysaetos*), buljina (*Bubo bubo*), zmijar (*Circaetus gallicus*), modrovrsana (*Coracias garrulus*), bela kanja (*Neophron percnopterus*) i grlica (*Streptopelia turtur*); fauna sisara – šumski puh (*Dryomys nitedula*), vidra (*Lutra lutra*). U reci Visočici prisutne su potočna pastrmka, dvoprugasta ukljija, potočna mrena, krkuša, klen, vijunica i potočni rak. Od staništa prioritetnih za zaštitu izdvajaju se: A2.52 Šuma cera, A3.22 Brdske šume bukve, A3.23

Planinske šume bukve (*Fagus moesiaca*), C1.32 Suve karbonatne livade i kamenjari, C2.21 Umereno vlažne brdske livade.

U okviru lokaliteta „Vladikine ploča” zastupljene su šume GJ „Stara planina II-Arbinje” (odeljenja i delovi odeljenja: 1, 2, 3, 4, 5), GJ „Zavoj” (odeljenja i delovi odeljenja: 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63) i GJ „Vidlič” (odeljenje i delovi odeljenja: 32), na površini od 405,65 ha. U okviru navedenih GJ izdvajaju se sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma na lokalitetu „Vladikina ploča”

Izdanačka šuma bukve	173,03 ha
Izdanačka šuma bukve i graba	26,63 ha
Izdanačka šuma cera	11,72 ha
Visoka (raznодобна) šuma bukve	2,29 ha
Šibljak grabića	118,71 ha
Šikara grabića	52,20 ha
Šikara crnog graba	17,06 ha
Ukupno	405,65 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 479,98 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 405,65 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 73,33 ha.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se nalaze Klisura Vladikine ploče na reci Visočica i Jelovica-Rsovci, smena trijasa, jure i donje krede, razvoj mezozojskih tvorevina.

„VIDLIČ”

Površina lokaliteta: 5 425 ha 85 a 16 m².

Opština Dimitrovgrad (KO Braćevci, KO Visočki Odorovci, KO Gulenovac, KO Izatovci, KO Smilovci)

Grad Pirot (KO Basara, KO Visočka Ržana, KO Dobri do, KO Izvor, KO Krupac, KO Rsovci, KO Slavinja)

Područje Vidliča karakterišu kserotermne livade brdskog i brdsko-planinskog pojasa, tzv. stepolika vegetacija, što je posebna prirodna vrednost Stare planine. Prema Uredbi o zaštiti PP „Stara planina” deo Vidliča je takođe bio u režimu zaštite II stepena, na površini od 980 ha. Revizijom zaštite granica je izmenjena, a površina znatano povećana kako bi se lokalitetom „Vidlič” obuhvatilo čitav masiv Vidliča i spojili prioritetni tipovi staništa, suve karbonatne livade i kamenjari i brdsko-planinske karbonatne suve stene i klifovi u celinu, i samim tim zaštitila staništa retkih i ugroženih vrsta flore i faune.

Lokalitet Vidliča obuhvata gotovo u celini planinsku morfostrukturu ili deo planinskog Srednjegorja sistema Balkana ili Stare planine. Predeono je izdvojen deo planine oko njenog severnog odseka. U okviru Vidliča ističu se platoi kod Basarskog kamena (1373 m) i na Golemom vrhu-Guvništu (1413 m) sa razvojem impozantnih i nedovoljno istraženih karstnih oblika u vidu složenih vrtača, jama i pećina. Na Vidliču istočno od Guvništa registrovana je pojava prostrane vrtače toponima Dunav koja je izdvojena na spisak objekata geonasleđa kao nasleđeni paleo oblik. Poznate su i pojave otvorenih vrtača koje bočno srastaju, kao kod vrha Bandera (1370 m) ili vrtače koje prate pravce pukotina i drugo.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – *Centaurea orientalis*, *Cephalaria pastricensis*, mečja leska (*Corylus colurna*), *Edraianthus serbicus*, *Lathyrus pallescens*, kaćunak smrdljivi (*Orchis coriophora*), uskolisni božur (*Paeonia tenuifolia*) i *Pastinaca hirsuta*, *Ranunculus illyricus*, *Ribes alpinum*, *Salvia aethiopis*, pamuk trava (*Salvia austriaca*), babaluška

(*Sternbergia colchiciflora*) i kovilje (*Stipa pulcherrima*); beskičmenjaci – *Carabus violaceus skombrosensis* i apolon (*Parnassius apollo*); fauna vodozemaca i gmizavaca – šumska kornjača (*Testudo hermanni*); fauna ptica – kratkoprsti kobac (*Accipiter brevipes*), jastreb (*Accipiter gentilis*), kamenjarka (*Alectoris graeca*), kratkoprsata ševa (*Calandrella brachydactyla*), zmijar (*Circaetus gallicus*), sivi soko (*Falco peregrinus*), bela kanja (*Neophron percnopterus*), jarebica (*Perdix perdix*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*) i grlica (*Streptopelia turtur*); fauna sisara – snežna voluharica (*Chionomys nivalis*). Od staništa prioritetnih za zaštitu izdvajaju se C1.32 Suve karbonatne livade i kamenjari i D3.11 Brdsko-planinske karbonatne suve stene i klifovi.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se nalazi Ravna vrtača „Dunav” na Vidliču, Golemi vrh.

U okviru lokaliteta „Vidlič” zastupljene su šume GJ „Nišava” (odeljenja i delovi odeljenja: 74, 75, 77, 78, 79, 80, 82) i GJ „Vidlič” (odeljenja i delovi odeljenja: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 34). U okviru navedenih GJ zastupljeni su sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma na lokalitetu „Vidlič”

Izdanačka šuma bukve	497,15 ha
Izdanačka devastirana šuma bukve	335,72 ha
Šikara graba	1,57 ha
Šibljak leske	41,10 ha
Šikara bukve	15,97 ha
Šibljak grabića	15,99 ha
Vešt. podig. sastojina smrče, belog bora i crnog bora	105,25 ha
Ukupno	1.015,30 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 1.518,76 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 1.015,30 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od 503,46 ha.

„BALJEVSKI VRHOVI”

Površina lokaliteta: 1 277 ha 29 a 41 m²

Opština Dimitrovgrad (KO Baljev Dol, KO Gornji Krivodol, KO Kamenica)

Revizijom zaštite područja Stara planina, na lokalitetu „Baljevski vrhovi” utvrđene su prirodne vrednosti koje su omogućile izdvajanje ovog lokaliteta u režim zaštite II stepena (suve karbonatne livade kao tip staništa iz grupe prioritetnih za zaštitu na području Srbije, a koje ujedno predstavlja stanište retkih i ugroženih vrsta ptica i leptira značajnih za očuvanje – mozaični skelar (*Muschampia cribellum*), planinski plavac (*Polyommatus eros*), kos kamenjar (*Monticola saxatilis*), rumenka (*Carpodacus erythrinus*). Takođe, izdvajanje ovog lokalitet au režim zaštite II stepena izvršeno je i u cilju zaštite paleontoloških nalaza.

Lokalitet Baljevski vrhovi (1234-1278 m) između sela Kamenice i Gornjeg Krivodola, predstavljaju deo sekundarnih monoklinalnih krečnjačkih struktura na jugu Stare planine. Odlikuje se razvojem karsta na platou najviših delova i monoklinalnom odseku prema dolini Kameničke reke i Gradeščice.

Sa aspekta biodiverziteta, među najznačajnijim, retkim, endemičnim, reliktinim vrstama izdvajaju se sledeće vrste: biljke – *Centaurea orientalis*; beskičmenjaci – potočni rak (*Austropotamobius torrentium*), balkanska skrivalica (*Hipparchia volgensis*), balkanski mlinar (*Leptidea duponchelli*), mozaični skelar (*Muschampia cribellum*), alkon (*Phengaris alcon*), arion (*Phengaris arion*), planinski plavac (*Polyommatus eros*), vikrama (*Pseudophilotes*

vicrama) i tamni livadar (*Thymelicus acteon*); fauna ptica – riđi mišar (*Buteo rufinus*), rumenka (*Carpodacus erythrinus*), stepska eja (*Circus macrourus*), beloglavi sup (*Gyps fulvus*), kos kamenjar (*Monticola saxatilis*), obična belka (*Oenanthe oenanthe*) i grlica (*Streptopelia turtur*).

U okviru lokaliteta „Kamenica-Gornji Krivodol” zastupljene su šume GJ „Stara planina I-Prelesje” (odeljenja i delovi odeljenja: 85, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98), na površini od 165,58 ha U okviru navedene GJ izdvajaju se sledeći tipovi šuma:

Tipovi šuma na lokalitetu „Baljevski vrhovi”

Izdanačka šuma bukve	0,44 ha
Izdanačka šuma cera i sladuna	58,18 ha
Izdanačka šuma graba	7,33 ha
Šikara bukve	15,73 ha
Šikara cera	82,65 ha
Šikara graba	0,11 ha
Veštački podignuta sastojina crnog bora	1,14 ha
Ukupno	165,58 ha

Ukupna površina pod šumama na ovom lokalitetu iznosi 165,64 ha, od čega državne šume zauzimaju površinu od 165,58 ha, dok su šume sopstvenika zastupljene na površini od svega 6 a.

Od objekata geonasleđa, na ovom lokalitetu se prostire profil gornjojurskih sedimenata između sela Senokos i Kamenica.

„VLKOVIJA”

Površina lokaliteta: 57 ha 89 a 54 m²

Opština Dimitrovgrad (KO Donji Krivodol, KO Vlkovija)

Revizijom zaštite područja Stare planine iskazana je potreba izdvajanja lokaliteta „Vlkovija” u režim zaštite II stepena, zbog posebnih prirodnih vrednosti koje ovo područje poseduje (barsko-močvarno stanište koje nastanjuje retke i ugrožene vrste ptica).

Lokalitet kod sela Vlkovija, deo je boćne leve pritoke Visočice u predelu koji se izdvaja kao Blato-Barje, a u okviru složene udoline Visočice blizu Srpsko-bugarske granice.

Vlkovija predstavlja močvarno stanište, sa brojnim retkim i zaštićenim vrstama ptica – buljina (*Bubo bubo*), riđi mišar (*Buteo rufinus*), prdavac (*Crex crex*), rumenka (*Carpodacus erythrinus*) i grlica (*Streptopelia turtur*). Takođe, na ovom lokalitetu registrovana je i rtena vrsta mrmoljka – obični mrmoljak (*Lissotriton vulgaris*). Da bi se zaštitile temeljne vrednosti na prostoru režima II stepena zaštite važe sve zabrane i ograničenja propisane odredbama Zakona o zaštiti prirode i Uredbe o režimima zaštite.

Zabranjuje se:

- izgradnja vikendica, porodično-stambenih objekata, vila, letnjikovaca, planinskih koliba, restorana, hotela i drugih objekata za povremeni ili stalni boravak ljudi, osim izgradnje u okviru postojećih poljoprivrednih domaćinstava i građevinskih područja utvrđenih Prostornim planom posebne namene;
- korišćenje motornih vozila (džipova, kvadova, motora i dr.) osim za potrebe vršenja stručnog nadzora, intervencije upravljača, stočarenja i održavanje infrastrukturnih objekata;
- prenamena površina na kojima se nalaze vlažna i tresetna staništa ili izvođenje aktivnosti kojima se staništa i vrste koje ga nastanjuju ugrožavaju;

- izgradnja novih javnih i šumskih puteva, osim u funkciji revitalizacije i ekonomskog razvoja područja;
- eksploatacija mineralnih sirovina;
- eksploatacija kamena, kamenih drobina i siparišta u cilju održavanja i izgradnje šumske putne infrastrukture na području zaštićenog prirodnog dobra;
- seča pojedinačnih stabala velike starosti i impozantnih dendrometrijskih karakteristika;
- seča šume u bafer (zaštitnoj) zoni I stepena, odnosno 30 m od granice rezima zaštite I stepena;
- čista seča i krčenje šuma, kresanje lisnika, seča retkih i u drugom pogledu značajnih retkih vrsta drveća i žbunja i prekomerno korišćenje drvne mase u odnosu na ciljeve i principe tipološkog gazdovanja šumama;
- čista seča u cilju rekonstrukcije;
- rekonstrukcija sastojina primenom čistih seča, odnosno ne primenjivati uzgojno-meliorativnu meru – čistu seču u cilju prevođena jednog tipa šume u drugi zamenom postojeće autohtone vrste alohtonom;
- seča šume u periodu od početka listanja glavne vegetacijske vrste pa sve do 10. septembra, pri čemu je vršenje završnog seka moguće tek po dostizanju 1,5 do 2 m visine podmlatka i pri čemu se mora trajno ostaviti najmanje 12 starih i trulih stabala po hektaru sa prirodnim dupljama za gnezđenje i ishranu ptica;
- odstrel, izuzev na posebne aktivnosti i vanredne situacije u cilju sprečavanja širenja zaraznih i drugih bolesti divljih vrsta ili u naučno-istraživačke svrhe, kao i u slučajevima štete pričinjene na privatnoj svojini
- unošenje invazivnih vrsta;
- preoravanje travnatih površina, odnosno prenamena livada i pašnjaka u oranične površine;
- promena namene vodnog zemljišta;
- ulazak u speleološke objekte (pećine i jame), bez odobrenja upravljača u pratnji licenciranog vodiča;
- lomljenje, iznošenje i drugo oštećivanja pećinskog nakita;
- bacanja smeća i otpada u speleološke objekte;
- hvatanje, uzinemiravanja, iznošenje i ubijanja predstavnika pećinske faune;
- paljenje vatre, osim na mestima određenim za tu namenu;
- postavljanje tabli i drugih obaveštenja na stablima;
- nekontrolisano sakupljanje lekovitog bilja.

Radovi i aktivnosti ograničavaju se na:

- izgradnju i rekonstrukciju infrastrukturnih objekata, rekonstrukciju, dogradnju i održavanje elektroprivrednih, vodoprivrednih i šumarskih objekata, nepokretnih kulturnih dobara, spomen obeležja i javnih česmi;
- izvođenje hitnih i neophodnih sanacionih šumskih radova nakon akcidentnih situacija prilikom vetrolooma, vetroizvala, požara, kalamiteta insekata;
- sprovođenje odgovarajućih mera protivpožarne i protiverozione zaštite;
- održivo upravljanje šumama i šumskim zemljištem utvrđenim u šumskim planovima i osnovama kojima se obezbeđuje održavanje postojećih i povećanje površina pod šumama i poboljšanje njihovog sastava, strukture i zdravstvenog stanja;
- seču radi obnavljanja šuma sa manjim intenzitetom u više navrata;
- primenu odgovarajućih bioloških mera protiv fitopatoloških i entomoloških oboljenja šuma;

- aktivnosti vezane za unapređenje populacija retkih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta;
- praćenje stanja flore i faune;
- postavljanje namenskih kućica za gnezđenje ptica na određenim lokacijama, uz redovno održavanje i monitoring;
- izgradnju manjih objekata (senika, nadstrešnica, izložbenih panoa, edukativnih staza sa odgovarajućim sadržajima) za prezentaciju prirodnih i tradicionalnih vrednosti u skladu sa potrebama održivog i ekoturizma;
- sakupljanje i transport neopasnog otpada;
- preduzimanje mera i aktivnosti zaštite akvatičnih ekosistema od svih vidova zagađenja, promena hidrološkog režima i kvaliteta vode i degradacije staništa;
- dogradnja i rekonstrukcija ekonomskih objekata u funkciji poljoprivredne proizvodnje, kao i za potrebe poljoprivrednih gazdinstava;
- sakupljanje gljiva, divljih biljnih i životinjskih vrsta samo na sakupljanje na privatnim parcelama;
- održavanje postojećih poljoprivrednih monokultura;
- primenu hemijskih sredstava i upotrebu veštačkih đubriva na obradivim površinama, a za hemijska sredstva za zaštitu bilja uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove zaštite prirode.

REŽIM ZAŠTITE III STEPENA – „proaktivna zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim i/ili izmenjenim ekosistemima, predelima i objektima geonasleđa od naučnog i praktičnog značaja”, Zakon o zaštiti prirode i Uredba o režimima zaštite. „U III stepenu zaštite mogu se vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja zaštićenog područja, razvoj sela i unapređenje seoskih domaćinstava, uređenje objekata kulturnoistorijskog nasleđa i tradicionalnog graditeljstva, očuvanje tradicionalnih delatnosti lokalnog stanovništva, selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa i prostora uz potrebnu infrastrukturnu i drugu izgradnju”, Zakon o zaštiti prirode i Uredba o režimima zaštite. U režimu III stepena zaštite nalazi se teritorija Nacionalnog parka „Stara planina” koja nije pod režimima zaštite I i II stepena. Da bi se zaštitile temeljne vrednosti na prostoru režima III stepena zaštite važe sve zabrane i ograničenja propisane odredbama Zakona o zaštiti prirode i Uredbe o režimima zaštite.

Zabranjuje se:

- izgradnja i rekonstrukcija stambenih objekata za stalni ili povremeni boravak, ekonomskih i pomoćnih objekata poljoprivrednih domaćinstava, vikendica i privremenih objekata izvan građevinskih rejona i građevinskog zemljišta utvrđenih Prostornim planom posebne namene;
- izgradnja hidroelektrana na vodotocima ili njihovim delovima na čitavom zaštićenom području;
- eksploatacija treseta i drugi oblici oštećivanja i uništavanja stanišnih uslova i živog sveta tresetišta;
- uzinemiravanje i uništavanje ptica, oštećivanje i uništavanje njihovih gnezda, jaja i mladunaca, prisvajanje i uništavanje drugih divljih vrsta životinja koje su zaštićene kao prirodne retkosti ili su zaštićene na drugi način u skladu sa zakonom;
- odstrel divljači na utvrđenim i obeleženim staništima i mestima prihrane ptica i drugih životinja koje su zaštićene kao prirodne retkosti ili su zaštićene na drugi način u skladu sa zakonom;

- krčenje i čista seča šume, osim kada se radi o planskoj promeni vrsta drveća i uzgojnih oblika šume na malim površinama, izgradnji šumske komunikacija i objekata i planom utvrđenoj nameni izgradnje i uređenja prostora u skladu sa zakonom;
- seča, uništavanje i oštećivanje reprezentativnih stabala drveća i primeraka zaštićenih, retkih i u drugom pogledu značajnih vrsta drveća i žbunja;
- sadnja, zasejavanje i naseljavanje divljih vrsta biljaka i životinja stranih za izvorni biljni i životinjski svet istočne Srbije, osim planskog i ograničenog unošenja lovne divljači, pošumljavanja i sadnje biljaka na malim površinama i u strogo kontrolisanim uslovima radi pejsažnog uređenja, zaštite od vodne erozije i rekultivacije degradiranih površina;
- melioracija pašnjaka i prirodnih livada, oranje obradivog zemljišta i obavljanje drugih radnji na mestima i na način koji mogu izazvati proces vodne erozije i nepovoljne promene izgleda predela;
- odlaganje komunalnog, industrijskog i građevinskog otpada, ambalaže, rashodovanih motornih vozila, drugih mašina i aparata, osim komunalnog i poljoprivrednog otpada poreklom sa zaštićenog područja, koji može da se odlaže na propisan način na mestima koja su za to određena i obeležena;
- rukovanje hemijskim materijama i naftnim derivatima u količinama i na način koji mogu prouzrokovati zagađivanje zemljišta i voda i izazvati trovanje i druge nepovoljne posledice po biljni i životinjski svet;
- neregulisano ispuštanje otpadnih voda domaćinstava, privrednih i drugih objekata, odnosno ispuštanje protivno propisima iz oblasti vodoprivrede;
- skladištenje stajskog đubriva na način koji narušava životnu sredinu, lepotu prirodnih predela, naseljenih mesta i okoline nepokretnih kulturnih dobara;
- zapuštanje i zakorovljavanje obradivog poljoprivrednog zemljišta, puteva, vodotoka i mesta za rekreaciju, narodne svetkovine i druge skupove, kao i zemljišta u putnom i vodnom pojusu i u okruženju kulturnih dobara, istorijskih spomenika i javnih česmi;
- regulaciju vodotoka, izgradnju brana i zahvatanje vode, izuzev za potrebe seoskih domaćinstava;
- kaptiranje izvora, osim za potrebe seoskih domaćinstava;
- uklanjanje krajrečne vegetacije;
- sve radnje i aktivnosti kojima se ugrožava fauna riba i remeti njihov mrest, rast, ishrana i kretanje;
- privredni ribolov;
- ribolov u periodu lovostaja na: potočnu pastrmku (1. septembar-30. april) i u periodu od 19 do 10 časova, šarana (1. april-31. maj);
- ribolov na sledeće vrste ispod minimalno dozvoljene veličine: šaran – 40 cm, potočna mrena - 20 cm, klen - 30 cm, bodorka - 20 cm, grgeč - 20 cm;
- ribolov grabljivih vrsta na živi mamac;
- ribolov iz čamca i
- prihrana riba veštačkim primamljivačima.

Radovi i aktivnosti ograničavaju se na:

- infrastrukturno opremanje i uređenje prostora za potrebe prezentacije zaštićenog područja, turizma i rekreacije, samo na mestima predviđenim planskim dokumentima;
- izgradnju i rekonstrukciju puteva i putnih objekata, objekata vodosnabdevanja, kanalizacije, telefonskog saobraćaja i druge potrebne tehničke infrastrukture;
- eksploataciju i/ili geološka istraživanja mineralnih sirovina koja su odobrena od strane nadležnih organa, do dana stupanja na snagu ove uredbe, pod uslovom da su na udaljenosti većoj od 2 km od režima zaštite I i II stepena;

- lov potočne pastrmke isključivo na veštački mamac (veštačka mušica) po principu „ulovi pa pusti“ osim na akumulaciji Zavoj gde je dozvoljeno zadržavanje jednog ulovljenog kapitalnog primerka dnevno, najmanje dužine 45 cm;
- lov šarana na jedan primerak dnevno najmanje dužine 40 cm;
- lov potočne mrene i klena u delovima Visočice, Crnovrške i Toplodolske reke koji nisu posebna staništa riba na 5 komada zbirno ili ukupne težine 3 kg dnevno;
- lov klena na akumulaciji Zavoj u ukupnoj težini od 5 kg dnevno, i
- lov deverike, uklije, bodorke i grgeča u ukupnoj težini 5 kg;
- lov - na sanitarni i selektivni lov divljači, zaštitu i unapređivanje populacija divljači u lovištu i mere na unapređivanju staništa divljači, u skladu sa planskim aktima iz oblasti lovstva;
- sakupljanje zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta u skladu sa propisom kojim se uređuje stavljanje pod kontrolu korišćenja i prometa divlje flore i faune;
- formiranje poljoprivrednih monokultura;
- nekontrolisana primena hemijskih preparata u konvencionalnoj poljoprivrednoj proizvodnji;
- očuvanje i obnavljanje objekata narodnog graditeljstva i uređenje mesta na kojima se ti objekti nalaze;
- paljenje vatre, na mestima određenim za tu namenu;
- organizovana turistička i rekreativna vožnja motorcikala, kvadova, džipova isključivo na postojećim saobraćajnicama, šumskim putevima ili posebno izgrađenim stazama za tu namenu. Upotreba nabrojanih vozila je dozvoljena isključivo van reproduktivnog perioda životinja (od 1. aprila do 15. jula) uz dozvolu Upravljača i uslove Zavoda za zaštitu prirode).